

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Capvt VII. Do eadem quarta radive restitutionis ex contractu pareiculari
venditionis, & emptionis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

S. Adverte secundum: Aliquos esse contrahentes, qui
validi, solo consensu exteriori legitime utrinque
explicato, ut est Venditio, Emptio, Matrimonium,
societas, &c. Aliquos vero indigere scriptura, ut
fideicommissus, & similes. Ex quo ultimo colligo simpli-
ter promissionem gratuitam, & non oneralem (hos
non promissum explico numero sequenti) etiam acce-
dere, cum verbi gratia, facit donandi, vel venden-
di, quod alicui, nisi accedat scriptura, stipulatio, vel
instrumentum, ad nihil nunc obligare. Ratio est, quia
ex communi hodie consuetudine per solem pro-
missionem nullus se obligare intendit, vel putat, nisi
major explicitio accedat Unde Sa., Promiss. num. 1.
debuit: *Vix autem qui promittit tibi obligari inten-*
dere, nisi prout sui faciat Instrumentum.

2. Hec regula addo universalis insufficiens est pro
praxi. Explorandum enim est, an simpliciter se quis obli-
gerit. An legitime. An sub obligatione gravi, vel levi.
An adit executio, & sexcenta similia, quæ certè ex di-
ctis, & ex dicendis in contrahendis in particulari, saltem
magna ex parte nobis plana sient.

CAPVT VII.

1. **N**on omnes contractus explicandi à nobis suscipiuntur; id enim nimis longum esset, & à nostro instituto alienum; seligo enim tantummodo usus frequentiores, & ex quorum cognitione lux aliqua pro ceteris sufficiens haberi possit. Erunt autem Emptio, Venditio, Mutuum, & Usura.

§. I. Quid sit Emptio, & Venditio?

Requiritur consensus, & quidem absolutus.

elit in eius dominio, ita Caltro pal. de iust. com. a. s. q. 26.
alique *ibid.* cit. Nam si possessio fit emptori data, quam-
vis nondum soluto pretio, ipsi emptori fructificat, ipsi-
que perit, præcendendo semper à pacto aliquo iusto in
contrarium, quo contrahentes nolint ante pretium so-
lutum transferri dominium, sed haberi pro locata, verbi
gratia

IS, qui contractum, vel quasi contractum cum altero legitime init, ea debet (nisi idonea ac-

gratia, vel pro accepta pignus, &c.

3. Dictum est secundo, (absolute consensu) si enim fuerit conditionalis, tunc perficitur contractus, quando fuerit adimpleta conditio. Atque adverte ex Molin. *tom. 2. d. 337. L. eff. loc. cit.* obligationem tunc retrahitur usque ad tempus initii contractus, perinde ac venditio, & emptio ab initio fuissent absolute celebratae. Idem cum eadem retrotractione dic, quando requiritur ratihabitio alterius: Est enim tunc venditio conditionata in hunc sensum: *Vende tibi hoc praedium, si tuus Pater ratum habuerit.* Quando autem hoc casu, & cui debetur gabella venditioni imposita dicatur: *max. num. 5.*

Requiritur pretium determinatum.

4. Dictum est tertio, (pretio certo) nisi enim certum, seu determinatum pretium constituitur, invalida erit venditio. Ita Molin. *L. eff. loc. cit. lege Bald. in leg. contractus, num. 8. C. de fide instrumentorum.* Quare si quis dicat: *Vendo tibi hanc vestem isto pretio, vel quanti volueris, quanti judicaveris, quanti concordabimus, quanti judicaveris expertus:* invalida erit venditio, quia certum pretium non constituitur (hanc valere putat Angelus, v. *Emptio*) Contra: si ita venditio, & emptio fiat: *Emo à te hanc vestem, quanti tu emisisti, vel quanti emit ille, vel emo ea quantitate pecunie, quae est in hac crumena,* valida erit venditio, quia jam adest certum, ac determinatum pretium. Propter eandem rationem valet venditio, si dicat: *Emo hanc rem eo pretio, quo communiter haec res venduntur tali die, tali mense, talibus numeris;* quod si in iis diebus fuit varietas pretij, illud erit eligendum, quod maiore parte illius temporis vigerit.

Quid si aequè vigerit pretium, summum, medium, infimum? Respondeo, rationabile esse summi medium, sic enim neutra pars conqueri potest. Si quis ita dicat: *Vendo, vel emo, quanti tertius ille decernit, designando illum tertium, verbi gratia Petrum;* licet partes retrocedere non possint sine mutuo consensu, tamen contractus non erit validus, nisi quando Petrus pretium constituit: in hoc autem casu obligatio non retrahitur, quia haec non est venditio conditionata, cui conceditur retrahitio: sed solum est per alium, determinandum pretium.

Quaestio incidens pro Gabellariis.

5. Inquires obiter, cuinam debetur in his venditionibus gabella, si forte ea sit venditioni imposita? Respondeo, in illis, in quibus adest indeterminatio pretij, non debetur Gabellario, qui est, quando fit venditio, sed Gabellario, qui est, quando determinatur pretium. Ratio est, quia gabella imponitur venditioni: At ut, modo diximus, tunc perficitur substantia venditionis, quando, ceteris jam positis, determinatur pretium, Contra: verò accidit, quando pretium est determinatum, sed venditio est conditionata: tunc enim (adveniente conditione) gabella debetur Gabellario, qui fuit, quando facta est venditio, licet propter conditionem fuerit imperfecta, Ratio est, quia ut, item dictum est modo, venditio conditionata retrahitur, &c. *Lege Mol. tom. 2. d. 337.* qui excipit conditionem potestativam. Quando autem fit venditio, pretio jam statuto, sed res, aut pretium dantur postea; debetur gabella Gabellario, qui erat, quando fuit celebrata venditio, quia tunc perfectus fuit, ut numero 2. diximus, contractus, quoad substantiam. Quando denique supervenit gabella, semper pari modo videndum est tempus, in quo perfecta fuit venditio sive in se, sive per retrahitionem, & Gabellario illius temporis erit gabella solvenda.

6. Gabellam impositam pro venditione, non intelligi impositam pro alio, quamvis simili contractu, *max. num. sequenti dicam.*

In Venditione requiritur res, & pretium.

7. Dictum est quarto (re, & pretio) Nam si fit permutatio, inter pro merce, erit permutatio, non venditio; si pretium, seu pecunia, pro pecunia, erit venditio; si pretium, seu pecunia, pro merce, erit venditio. Id diligenter advertere oportet, nam, cum in fine essentialiter contractus, diversos patitur effectus, imposita est Gabella vendentibus merces, non ergo debetur permutantibus, nec cambientibus. Quod si accidit non raro, intercedat utique, ut si debitor permutet cum praedio minoris valoris, & creditor solvas in pecunia, si pecunia sit minor pars permutatio, nec debetur Gabella: si major, erit venditio; & Gabella debetur, quia accessorium, sequitur principale. Quod si aequales sint, vel quasi aequales, tunc sum partim sit venditio, partim permutatio, adsit ratio, cur una alteram in sui proprietatem pro rata venditionis, & non amplius, Gabellam solvam esse fert sententia probabilior apud Molin. *d. 336. num. 6.* Si denique fiant duae venditiones, una vendas mihi pecuniam creditam, & deinde ego praedium vendam, compensando pecuniam, quae ex primo vendita debeo, duae erunt Gabellae solvendae, & quidem altera Gabellario, qui forte est temporis venditionis domus; altera ei, qui est tempore venditionis praedij, ut ex dictis constare poterit.

Duorum Casuum huc incidentium Resolutio.

Primus Casus:

De Permutatione fructuum Hortuli domus Praefici Societatis Iesu.

8. Ex praedicta essentiali differentia venditionis, permutationis, videmus, an solvi duae quaestiones sint. Prima sic proponitur: Domus proficua Societatis Iesu nullis redditibus, nullis possessionibus frui possit. Quod si ei hortus aliquis, seu praedijolum concedatur, ita ei, etiam domo separatim, concedatur, ut non edantur ejus olera, vel fructus. Quidam ergo Hortulanus Praefectus, cum sciret sibi non licere sui agellus vendere, id excoxit, ut eo anno, quo illi colligere fructus fertilitas dabat, illos traderet caetero domino opulentiissimi praedij, ea lege, ut alios similes vel dissimiles fructus domui nostrae daret, quando illi indigeret. Quaesitum fuit, an contra Constitutionem delinqueret.

9. Profecto, primo intuitu nequaquam delinqueret, quia Constitutio nostra videtur, non permutacionem prohibere, quae est contractus essentialiter, ut dictum est, diversus, sed venditionem. Unde accurate perpenfa, Hortulanum violat Constitutionis reum pronuntiavi; Ratio convincens fuit, quia Constitutio nostra, non solum prohibet venditionem, verum etiam quidquid redditu loco, domui nostrae possit. At ejusmodi permutatio iam loco redditus esse seu redditus utilitatem jam afferret. Verba Constitutionis Societatis Iesu, *p. 6. cap. 2. n. 5. in fin. haec leguntur:* Et tunc huiusmodi ille locus sit, ut nec alij liceret praedij, qui redditum loco esse possint habere. Declaratio eadem sic habet: *Huiusmodi essent, si Vinis, vel Oleris, vel fructibus provenientibus dictae possessiones ferrent, vel si fructus, olera ex hortis venderentur, quorum nihil liceret praedij, aut parte ipsorum ad commodum domus nostrae uti possint.* Ubi illud (venderentur) non apponitur, si solum prohibeatur venditio proprie dicta, sed etiam permutatio, explendi gratia, ut notat illud (vel.) Constat primò, quia prohibetur omnis proventus. Constat secundò, quia ejusmodi declaratio paulò ferius concedens Hortulano fortè seculari praedij nostri hortuli, aliquid, ad suam utilitatem privatum ipsum posse ex eo Horto recipere, subdit: *Deinde*

venditione absolute negat: absoluta autem negatio, cum sit malignantis natura, omnem venditionem, etiam unicam negat: De vino, oleoque non negat absolute, sed solum sub nomine proventus.

Ad tertium: Cum in hoc ultimo loco veluti per occasionem dicat declaratio: *Nec utilitas ulla perveniat* debet intelligi iuxta ipsam Constitutionem, in qua per se lata est lex: at constitutio clare dixerat: *Nec fructus qui redditum loco esse possint*: & eiusdem Constitutionis declaratio dixerat, non licere proventum: ergo eodem modo in hoc ultimo loco, sunt intelligenda verba declarationis de utilitate veluti habituali, non vero de valde rara, & semel per accidens contingente.

Hec potius dubitando, quam affirmando dicta, sunt Casus. Nam ceterum ultimum iudicium sit, ut eo solatur R.P. Noster Generalis.

Secundus Casus.

De permutatione Mercis, cuius venditio sit prohibita.

11. Secunda Quæstio sic habet: In Sicilia adest flagorosa prohibitio Summi Pontificis Urb. VII. quæ incipit: *Regnum Sicilia ultra Pharrum*, data 1633, die 28. Apr. præsentis, & executiata Panormi die 9. Julij 1633. in virtute Sanctæ Obedientiæ, & sub poena excommunicationis latæ sententiæ, contra Ecclesiasticos mactantes ea animantia, quæ ad colendam terram usui sunt, boves, vaccas, vitulos, vitulâsq. Atque super hæc tota re tres Delegati sunt constituti ab eodem Pontifice, Archiepiscopi Panormitanus, & Messanenſis, atque Episcopus Mazzarenſis. Porro, Procurator cuiusdam Monasterij, obtinuit facultatem ea occidendi in eisdem Monasterij usum: ita tamen coarctavit Delegatus facultatem, ut si quid forte carniū ipsis superfluum esset, non venderetur sæcularibus, sed Ecclesiasticis, idque sub eadem excommunicationis latæ sententiæ, & in virtute sanctæ obedientiæ. Is ergo Procurator, ne ementes Ecclesiasticos quærere cogatur, quod ipsi ex mactatis carniū supererat, dabat cuidam Macellario sæculari, ut is scilicet, sequenti, v. g. hebdomada redderet alterum tantum carniū, quantum accepisset: sic fiebat, ut Monasterio carnes non deficerent, & Procurator contra formam concessionis eas nequaquam venderet. Legitimè id factum est; Quid si carnes commutasset pro aliis rebus, vino, frumento, vestibus, &c.

12. Profecto (præseindendo ab aliis legibus in contrarium, vel inconvenientiis, quæ facile hæc in re esse possent) legitimum utrumque pronuntio. Ratio est, quia longè, ut diximus, digestæ sunt, venditio, & permutatio. Cùm ergo ea prohibitio sit odiosa, atque adeo restringenda, & propriè dicta venditione meritò eam interpretamur. Meritò insuper, nam accepta pecuniâ carnes vendere, est ipsissimam Macellariam artem exercere, quod non est, modo dicto, commutare. Idem autem non diximus in præcedenti quæstione, si quidem ibi adfuit expressa legislatoris dispositio in contrarium, quæ hic, ne supponimus, non apparet. Neque item esset idem, si prohiberentur vendinociva Reip. v. g. Pisces foetidi, herbas venenosæ, frumentum corruptum: hæc enim neque vendere, neque permutare tunc liceret, quia ex ipso sine prohibitionis clarè apparet, ac præsumi debet eam comprehendere universaliter quamcunque onerosam transactionem in alium: (vide in simili Lcſi. cap. 21. dub. 1. num. 4. & de Lug. 1. 2. 26. sct. 3. num. 21.) & de hac præsumptione loquitur Molina, tom. 2. d. 396. n. 7. dum ait, quoties res aliqua vendi prohibetur, censeri etiam permutari prohibitam.

Venditio voluntaria esse debet.

13. Dictum est quindò: (& quidem voluntariè) Non

transfereendi, ergo eodem modo, quando Rex, vel
Reipublica absolute concedit Senatoribus, vel Gubernatoribus ea Officia tradenda aliis, merito licentiam concedit illa vendendi. Videant tamen apud Dianam, *de rebus, §. 6. res. 3.* Proreget, aliquem an ipsis expresse à Rege, vel supremo Principe sit verum: tunc enim nulla facit vel consuetudo, vel alia collata licentia.
¶ Duo tamen scopuli sunt omnino cavendi: Prior est, si moderato pretio vendantur, sed prudenti consilio, & moderato pretio officij: secus, præter iniustitiam, etiam emolumentum officij: secus, præter iniustitiam, etiam moderati pretij, datur etiam an Officiali electo, eligendi à populo plus iusto. Posterior, Ne indignis concedatur officia. Si enim non idoneus Officialis à te fuerit officia. Si enim non idoneus Officialis à te fuerit officia. Si enim non idoneus Officialis à te fuerit officia.

Venditio electionis ad Officium, vel ad Legatum.

Et illam difficultatem pertinentem ad iustitiam distribuendam huc reducimus: An scilicet Senatoribus, vel ceteris, qui, cum non sint Domini aliquorum Officiorum, vel legati, vel pecunie, frumenti, panis, &c. cum tamen habent ea distribuenda ad suam electionem, An aliquam integritatem iis sit, aliquid accipere ab illis, qui eligunt: eo prætextu, quod, cum Senator potuisset alium eligere, tamen hunc elegit cum enim hæc electio sit pretio æstimabilis, posse illam competenti pretio vendi aliquem existimabit?

Respondet, esse diligenter distinguendum, vel enim factum est de pecunia, similibusque rebus temporalibus que sunt distribuenda ex voluntate Testatorum, Fundationum, Prædecessorum &c. Vel de Officiis, quæ à Republica, vel Senatoribus debent Civibus determinatæ conditionis conferri: & in utroque casu Distributor, ut dictum est, nullum lus habeat, nisi eligendi, non autem sit Dominus siue Officij, siue pecunie distribuenda. De singulis separatim: nam quia Sanch. l. 2. *conf. 1. dub. 56.* (Ideo etiam ibid. d. 38. n. *preferim 17. & 18.*) ea non diviliter legationem non sedat eius doctrinam.

¶ Affero primo: Quando distribuenda est à te pecunia, vel quid æquivalens non potes accipere quidpiam propter electionem unius, potius, quam alterius, si accipias, peccas, & accepta restituere teneris. Ita de Lugo *lib. 2. dub. 55.* Ratio convincens est, quia sic te ipsa, non daret totam summam distribuendam. Si enim Testator iussit, ut puella, v. g. nubili darentur à te centum aurei, tu vero velles decem exigere ab illa, quia eam elegisti, iam non centum daret, sed nonaginta. Neque dicas, eam liberè duxisse id dicas, inquam, nam satis involuntarie eam dare præsumendum est. Certè ita regulariter contingit, ut præcedat: ut fuit *alibi*. At verò si post acceptos, numeratosque integros aureos, nullo præcedente pacto, sine ullo metu, aliquid ex grato animo, verè, & libere tibi dare illa vellet, non repugno, Sed quæso te, id quando erit?

¶ Affero secundò: Quando distribuendum est officium, non potes licet hunc potius eligere, quam illum quia ab hoc accepisti pretium, verum, si proportionatum pretium accipias, ad restitutionem non teneris. Ita de Lugo *l. 2. de iust. d. 34. sect. 3. n. 37.* insinuat Less. l. 2. c. 14. d. 3. n. 64. Ratio est, quia quavis tu obligeris dare Officium alicui, veluti in genere, non tamen obligaris dare huic homini particulari: cum ergo hæc electio sit sub tuo dominio, & sit pretio æstimabilis, illam moderato

pretio vendens, non facis contra Iustitiam, & ut suppono neque Reip. damnum inferis, quia idoneum eligis.

9. Dices: Hæc ratio etiam probat, id non esse illicitum. Respondet, saltem tunc esset mortaliter illicitum, quando adesset lex sub mortali obligans, ne electio fieret nisi gratis, vel quando data esset tibi electio ea lege, ut gratis, ac sine pretio exhiberes. Sed neque in hoc casu obligaretur ad restitutionem accepti (supponimus autem à lege non invalidari donationem, sed solum prohiberi) quia non peccares contra Iustitiam commutativam, sed vel contra obedientiam, vel similem aliam virtutem. In eodem tamen casu, quo peccares mortaliter adverte, si facta à te electione, per cuiusque receptam, adhuc esset res integra, ut resili ab electione, & collatione Officij posset, te obligati sub mortali ad rescindendam electionem, pecuniamque reddendam, & ad gratis de novo eligendum, ne scilicet peccatum mortale continuares, nam si irreversibilis est electio ad nullam restitutionem teneris, quia tunc eiusmodi restitutio, nec peccatum iam commissum, nec electionem irrevocabiler iam factam impedire posset.

10. Verget, Ad sunt leges prohibentes, quas ponit per extensum Sanch. l. 1. *conf. c. 1. dub. 56.* Cur ergo dictum est (quod adesset lex) Respondet quia, (ut rectè monet de Lugo *l. 2. de iust. d. 34. sect. 3. n. 35.*) hæc leges solum loquuntur de electione, quoad distribuendam pecuniam, vel quid æquivalens, non verò, quoad distribuenda prædicta officia.

11. Anno superiore delegati sunt à Prorege, per hoc Regnum nonnulli Viri nobiles, qui censerent, seu deserberent numerum animarum, seu caput Regni, eorumque divitias, concessaque iisdem est facultas asciscendi sibi aliquot Ministros, quibus solveretur stipendium sui laboris, nempe unus aureus, vel quid simile pro quolibet die. Quidam ex his nobilibus, quandoquidem ei concedebatur hunc ministrum potius eligere posse, quam illum, quæsit à me, an ipsi liceret exigere pecuniam ab eligendo, ita ut dimidium aureum pro singulis diebus ipse sumeret, dimidium Minister?

12. Respondi, nequaquam licere, sub pena restitutionis. Rationem duxi ex hæcenus allata doctrina: nam eiusmodi electio ad Officium, seu Ministerium relatum ad illam determinatam pecuniam à Prorege taxatam, nõ concessa absolute Viro illi nobili, sed sub ea conditione, ut Minister lucraretur integram aureum: quare hæc electio reducitur ad priorem illam distributionem pecunie integrè dandam electis, dictam *num. 7.* Atque adverte eodem peccato contra Iustitiam peccaturum eundem nobilem Virum, si ab initio acciperet aliquod pretium pro eiusmodi electione: nam tunc revera tota merces illi Ministro iustè à Prorege attributa nequaquam daretur, partem enim eius sibi Vir ille nobilis iam antea præ seponeret.

Venditio sententia probabilis.

13. Occurrit hic non absimilis difficultas in Iudice. Supponimus probabile esse eam opinionem, de qua l. 2. *de iust. tr. 1. d. 5. d. 5. dub. 7. a. n. 280.* licet Iudici ex duabus opinionibus æquè probabilibus unam eligere, & iuxta illam proferre sententiam. Iam inquiri, licetne, & iustè accipiet Iudex pecuniam, ut potius illam eligat, quæ mihi favet, quam illam, quæ meo adversario?

Respondet, cum illam sententiam improbabilem ego iudicaverim, & ploribus repobaverim *ibidem*, consequenter assero locum hic non habere questionem hanc, eam tamen legat, qui velit, apud Lessium *lib. 2. c. 14. d. 9. num. 64.* Valentiam *2. 2. q. 63. art. 1. d. 5. q. 7. p. 4.* Salom. *2. 2. q. 62. art. 4. contr. 2.* ac probabile iudicat *Bagl. 8. in 8. de p. p. c. 26. n. 34.* licet probabilis putet oppositum.

Venditio omnium bonorum.

14. Potest quispiam vendere omnia bona sua, tam praesentia quam futura. Ita Bart. in l. *si p*ro*p*ri*o*, si de verb. signifi. num. 6. & communiter. Qui tamen dicit se vendere omnia bona sua (nisi aliud ex verbis colligatur) censetur vendere solum praesentia, & non futura. Ita Mol. tom. 2. id. 340. quia venditio est odiosa, adeoque restringenda. Item dicit de donatione omnium, si quando est valida, ex Mol. *ibid.* & *ibid.* 80.

15. Dices: Donatio omnium bonorum praesentium & futurorum, non est valida, ex Covar. in *Rub. de testam.* *alique passim* (nisi forte titulo oneroso, ut si donatio fiat filiae ut matrimonio contrahat, quo etiam reductur renuntiatio volentis profiteri vitam religiosam) ergo non venditio; Respondeo, esse disparatem rationem, per donationem enim adeo universale homo fit intestabilis, à quo leges civiles abhorrent: at per venditionem non item, quia potest testari & pretio. Lege Lessl. lib. 2. c. 18. *dub. 13. num. 93.*

Venditio Hereditatis.

16. Præterea potest hæres vendere totam hereditatem, vel eius partem, mortuo tamen illo, cui in hereditate succedit: At eo vivente, venditio est nulla, cum sit contra bonos mores *l. si de hered. tuncum enim, ne emens illius mortem intenter. Addunt leges l. 2. fin ff. de iis, qui in iudicio; si ad hunc eumentem postea deferretur hereditas, eam ab ipso esse tollendam, & applicandam fisco. Excipe primò, æq. Molin *d. 340. citat.* quando consensit Dominus hereditatis; nam consentienti non fit iniuria. Excipe secundò, quando quis vendit hereditatem veluti in genere, quam, verbi gratiâ, habiturus est, non indicando, sive expressè sive tacite personam, cui sit succedendum: Siquidem ex hac venditione, non potest timeri mortis machinatio, colligitur ex eodem *ibidem*, & sic intelligitur *lex 3. §. cum specialiter*, & §. *illo*, & *lex ff. societatem universalem, ff. de Socio.**

Venditio Debitorum.

17. Possunt insuper vendi debita, & actiones, l. *en-*
prior, ff. de hered. (quo pretio,) dicam *inf. §. 8. à num. 1.* quæ
 quis habet contra alium (& etiam donare) & tunc em-
 ptor non solum habebit actionem in rem debitam; ve-
 rum etiam in pignus, & in fideiussores.

Venditio rei litigiosa.

18. Præterea vendi non potest, ut nec donari, si res
actu litigiosa, id est, super qua cum adversario sit tibi
quomodocunque, etiam per primam citationem, pen-
det. Lege Fagund. de *contract. lib. 5. cap. 24. & ibid.* cita-
tos. Ratio est, quia sic posses vendere, vel donare po-
tentiores, quam sit adversarius, in eius præiudicium. Ad-
sunt tamen casus, in quibus potest, ut si donaretur in do-
cem, &c. quos vide apud Fagundez. *ibidem.* Qui his-
per notat duo. Primò, teneri eiusmodi emptorem, vel
donatarium reddere tibi litigiosam Domino, etiam
in conscientia, & ante sententiam, quia venditio,
vel donatio est nulla. Secundò, non esse nullam, sed
validam, si fiat, vel ex causa iusta, vel autoritate iu-
dicis.

19. Dixi (actu litigiosa) nam ea , contra quam time-
tur, etiam de proximo lis, vendi potest, licet minoris, ut
dicitur *inferius*. Alias res, quæ vendi non possunt, vide
apud de Lugo *tom. 2. de iustit. disp. 26. à num. 17.* legesque
ab ipso citatas.

Venditio eius, quod nondum est.

10. Quamvis quod non existit, vendi non possit, quia

mil venderetur, tamen, si est in spe, potest
vel maiori pretio iuxta maiorem, minoris
utilitatem futuri exire. Sic venduntur pa-
corum, ancillarumque, fructus arborum, iace-
tionis vel ventilationis, &c. & tunc profecto
qui vendit, eligentius apponere morem, ut
stant, qualem in rebus adhiberet propriis: si
garetur ad restitutionem, quanti intereat
gentia.

¶ 1. Vnum hinc distingue: Nam quando venditur fructus, & partus, si nihil nascatur, emptor tenetur solvere conventum pretium: At vero, quando datur iactus piscationis, vel venationis, tamen non capiatur, tenetur emptor illud solvere. Ratio dicitur præter iura *l. nec emptio* & *l. emptorem*, §. ult. ubi dicitur, *ff. de action. empt. l. nec emptio*, §. ff. de contrah. empt.

¶ 2. Quia in prior venditione (nisi aliud forte expressum fuerit, quod raro solet) subintelligitur citâ conditio, si nascatur; in posteriore vero, non est enasciturum, non vero idem supponitur in posteriori Collige id ex iisdem verbis contractus: nam in prior contractu dicitur, te emere fructus, & partus, id est ipsam, at in posteriore dicitur, te emere iactum id est, spem ipsam præsentem, atque ad id non effectum iactus.

22. *Quæres?* In Sicilia Regno adeſt lex rom. 1. *agnat Regni Siciliae, Tu. 61. pragmat. 4.* ne quis emat ſeges nondum collectas, atque adeo, ne quis vendat frumentum in ſp. Debetne ergo limitari pro noſtris Regionibus, præcedens allata doctrina? Reſpondo, negare, quia lex non loquitur de vendentibus ſegetes ſciantem ſpem futuræ meſſis, ſed de vendentibus, ementibus ſub determinato pretio ipſum frumentum, antequam colligatur, quod eſt longè diverſum, ut patebit ex ſequente quam examinabimus, *infra, §. 7. num. 10.* cum de tractu Maſſarij, & Mercatoris,

§. I V. *De Pretio iusto rerum.*

1. **P**remitto Ex *Lex. loc. et ap. 21. disp. 2. Molinae*
distinct. 347. de Lugod. 26. sect. 4. c. 5. & pag.
Pretium iustum duplex esse. Alterum dicitur
legum, quod publica auctoritate, vel lege consti-
tuitur in indivisibili consistit, itaut non possit in alio
præteriri. Alterum est naturale, seu vulgare, seu alio-
rium, quod constituitur communi hominum estimati-
one, spectata naturali ratione, secundum rerum natura-
non in se, sed in ordine ad usus humanos, iuxta cuius
que Regionis consuetos mores. Quod quidem triplex
est: Primum, summum, quod etiam appellatur maximum
supremum, tigoriforum. Secundum, medium, seu medio-
cre, seu moderatum. Tertium, infimum: Solet, vel cre-
ditur, utriusque summum valere triginta duobus annis.
erit ergo hoc pretium supremum; Ad minus triginta
viginti novem, erit hoc infimum. Intermedium autem
prædicta erit mediocre. Quantum debeat distare infimum
vel medium à supremo, iustum sit, certa regula de-
niri non potest, sed prout in foro, & communibus
gorationibus sine fraude apparet.

2. Pari modo: ad iustè discernenda eiusmodi potest,
debet attendi hominum (etiam imprudentium) estimatio
l. *preia rerum* §. *ad. l. falsci*, dummodo sit res iusti-
de, & communis; quanti scilicet res æstimatur, &
venduntur communiter. Certè imprudentes sunt iusti,
qui argentum, & aurum vendunt, seu commutant ve-
ribus tintinnabulis, & similibus crepandis; & tamen
quia tanti communiter illa ibi æstimantur, non iudicant
venditio, vel emptio iniusta.

Quinquæ capita, unde crescant, vel decrescant rerum pretia.

Ut autem id, sine errore, cognoscatur, subdam hic præter capita, unde res maioris, vel minoris, æstimari solent, quorum profectò notitia maximo erit in taxandis eorum pretijs. Quando enim hi in taxandis in latitudinem pretij vulgaris, nisi taxa ab eis designata esset, clare est (nam in dubio, pro Magistratu, & Mol. l. d. 364. §. conveniunt etiam) supra supremum, vel infra infimum, etit (nisi in aliquibus raris casibus obstat bonum publicum. Lege omnino de Luctu l. 2. de Inst. ad 6. §. 5. à num. 53.) iniusta, & etiam in æquitate, non servanda. Ita Sanchez l. 1. conf. cap. 7. dub. 5. hæc id probans. Hæc autem capita confusè satis, & sparsim ab Authoribus approbata, ad quinque ordinatim reduco. Primum se tenet ex parte rei venditæ. Secundum ex parte rei ementium, & vendentium. Quartum ex parte seu ratione expensarum. Quintum ex parte modi vendendi.

Ex parte rei venditæ.

1. Primum ergo, quod se tenet ex parte rei venditæ, est abundantia, vel penuria mercium, hæc enim augēt pretium, illa minuit. Hoc reducitur novitas, & antiquitas rerum, quæ quia raritatem indicant, pretium augent; ut in fructibus novis, & in imaginibus, & Statuæ antiquis.

Ex parte pretij.

2. Secundum est ex parte pretij. Abundantia enim, vel penuria pecunie minuit, vel augēt rei valorem, ut patet in Indis; ubi quia est multa argenti, atque copiosa, numerose pecunia, atque adeo carius res distrahuntur.

Ex arte emptorum, & venditorum; Vbi:

An exteris carius possit vendi.

3. Tertium se tenet ex parte emptionis, & venditionis. Quando enim emptores frequentes sunt, carius merces venduntur, quam quando sunt rari; & meritis, accedentibus enim multis emptoribus inducitur rerum penuria, apparentibus paucis, persistit abundantia. Quando item multi sunt venditores, vilescunt merces, quia si sunt venditores multi, multa est & abundans merx. Hinc plures res venduntur in Officiis, quam cum venditores per viros, & domos quarunt emptores, & plures, quando merces appetuntur, quam quando offeruntur, iuxta illud Proverbiū, teste Caietano 2. 2. q. 77. art. 1. & approbante Lessio l. 2. cap. 21. d. 4. num. 33. aliisque apud ipsum: Merces ultroneas vilescunt pro tertia parte, lumen eisdem ultroneas vilescere, usque ad medium, docent Barthol. à S. Faust. Rebell. Megala apud Dianam p. 1. 2. art. 8. ref. 23. 53. & 88. Adde Palatium mox referentem.

4. Hinc propter eandem rationem, qui emit in gratiam venditoris, verbi gratia, rogatus, potest emere minoris; & qui vendit in gratiam emptoris, potest vendere plures. Sanè Palatius de Emptio, dixit passim, quod in Officiis valet quatuor aureis posse à te emi duobus, si rogetis, & de Lugo l. 2. de Inst. ad 26. §. 4. n. 44. Palatium refert, nec tamen refellit. Ioannes item de la Cruce: Potest qui (ait) emere censum iam impositum minori pretio taxæ, si quis quia rogatur, subdit Diana, l. c. Poterit igitur pro censu imposito ad rationem quinque pro centenario, dare tantum viciis octoginta, rogatus tamen emere.

5. Hinc denique respondetur ad illam dubitationem. An exteris possit aliquando vendi carius; Vtique posse, colligitur ex dictis, quia per adventum multorum extorem, verbi gratia, in appulsu tritremium regiarum

Parti I.

crescit multitudo ementium, atque adeo augentur pretia rerum; Venditor ergo his exteris vendere poterit hoc iusto supremo pretio. Civibus autem ex liberalitate illud remittere, contentus modico, quod vigeat antea lege Mol. d. 346. Less. l. c. dub. 4. num. 10. Fag. de contr. l. 5. c. 27. num. 14. Quid, si exteri sint infrequentes, ita ut non pariant augmentum pretij; Respondeo, tunc non posse exteris supra supremum vulgare res vendi. Ratio est, quia si supponis pretium vulgare persistere, in iuria ipsis fieret, si illud pro ipsis non servaretur. Idem dic, quando advenientibus multis exteris, conflueret item multa copia mercium: nam tunc quod crescit ex vna parte, decrescit ex alia.

6. Non absimili modo sentiendum de Principe, seu Magistrato in taxando pretio pro iisdem exteris: solum enim illi concedo, ut possit augere pretium pro omnibus etiam incolis, advenientibus multis propter rationem dictam, non autem advenientibus paucis. Et illud item non puto improbabile, posse Principem statuere, ut pro exteris res vendantur supra supremum vulgare pretio, pro Civibus medio, aliquid enim concedendum videtur Civibus, qui oneribus propriæ Civitatis perpetuò subfunt; at ut iisdem exteris vendantur supra omne iustum pretium, nullo modo puto probabile, quia quod est supra pretium supremum, iniustum clare est. Ita colligitur ex Molina. Less. Fagundez citatis.

An iisdem exteris possit concedi, ut suas merces carius vendant, dicam infra, §. 5. n. 1.

Ex parte, seu ratione expensarum, &c.

7. Quartum caput se tenet ex parte expensarum, &c. Pericula enim, & damna, & expensæ venditorum communiter occurrentia in quærendis, transportandis, conservandis mercibus, earum pretium augent: Contrà, facilitas, securitas, &c. minuunt.

8. Dixi (communiter occurrentia) nam ex eo, quod peculiaris Mercator multum de suis mercibus perdidit, v.g. ob furtum, ob naufragium, ob quid simile à se passum, non augetur legitima pro ipso pretium, quasi ob id, possit vendere carius. Ratio est, quia res tanti valet, quanti per se æstimatur communiter, non autem, quanti tibi ob infortunium, vel imprudentiam valuit. Ita Salas d. 39. Quod si naufragium, v.g. vel fuit commune multis Mercatoribus, vel fuit tali, ut induceret penuriam mercium: tunc profectò crescit sine dubitatione pretium, sed non ob unius Mercatoris causam, ut ex se patet.

9. Huc spectat, quando res plures venduntur apud unum Artificem insignem, vel Mercatorem peritum, quam non eius generis; Nobilitas enim venditoris aliquando nobilitat mercem, sicut nobilitas Artificis officium, quia supponitur, nobiliores Mercatores, atque Artifices magis laborasse in advehendis mercibus, & in artefactis efformandis.

10. Huc etiam reducitur licentia, quæ Mercatores possunt vendere aliquando carius ex ipso officio mercandi: ita Less. l. 2. c. 21. n. 4. Salas de empt. d. 29. n. 1. cum enim hi assidue laborent, expensæque faciant circa merces, unde cogantur alias lucrandi occasiones relinquere, atque negotia alia posthabere, idque in commodum Reip. cuius interest habere Mercatores ex officio: congruum est, ut hæc licentia iis concedatur in pretio vulgari, nam si ad est legitimum, non potest supra hoc Mercator vendere, quia in taxatione legitimi, iam haberi solet ratio officij Mercatoris. Puto autem, cum Less. l. c. n. 29. eum, qui non est Mercator ex officio, posse aliquando ex consequenti vendere pretio, quo ex officio vendunt Mercatores: quia posito, quod Mercatores ita vendunt, eiusmodi pretium iam sit vulgare in Civitate.

Ex parte modi vendendi.

11. Quintum caput se tenet ex parte modi vendendi. G g 3 Vendit.

Vendere enim, v.g. vt dicitur, ad minutum, cum habeat plus difficultatis, & minus utilitatis, regulariter augeret pretium; vendere autem ad magnam quantitatem, propter rationes contrarias diminuit. Vendere item per licitationem sub hasta, huc facit, de qua mox separatim
num. 25.

15. Dixi (regulariter) nam tum in censibus, præsertim novis, tum quando taxa est constituta in gratiam venditorum, quod raro fit hoc non habere locum monet Lessius *lib. 2. c. 21. 4. num. 34.*

16. Vendere anticipatè, vendere cum pacto retro-
vendendi, & quædam alia huc pertinentia, quia
particularibus scatent difficultatibus, figillatim de illis
inferius est tractandum.

*Necessitas, & utilitas Meritis quomodo augeant
pretium.*

17. Porro ex dictis colligi potest, qua ratione intel-
ligendum fit illis duabus causis. Necessitate, & Vili-
tate augeri rerum pretia. Nam distinguendum est: Vili-
enim Necessitas, & Vilitas mercium est communis, &
tunc auger, vt dictum est, pretium, quia tunc erunt plu-
res ementes, &c. Vel est solum emptoris, & tunc non au-
get pretium. Ratio à posteriori est, quia sic posset ef-
ficienti, & prae fame periclitanti vendere centum aureis
unicum panem. Ratio vero à priori, quam tradit S. Th.
2.2. *quæst.* 27. *art.* 1. quem Molin. Roderic. Sor. Navarr.
Lessius, quos citat Barth. à S. Faustio in *Specul. Conf. d.* 6.
7. sequuntur, est; quia nullus potest vendere, quod
suum non est: at utilitas ementis, non est ulla ratione
vendiditoris. Vel denique necessitas, & utilitas est ex parte
Vendiditoris, quia nimirum Vendiditor res vendenda
necessaria est, utilis, commoda, &c. tamen illam vendit in
gratiam emptoris: & tunc potest Vendiditor augere pre-
tium; privato enim huius commoditatis, immò & ius-
tæ oblationis est veluti lucrum cessans, & damnum
emergens ipsi Vendiditori: Communis enim est doctrina,
apud Less. l.c. à num. 26. Salas dub. 30. num. 2. Mol. d. 3 § 1.
§. *verum autem, infra* mox tradenda, quando aliquid
vendis in gratiam emptoris, modò illi cum veritate si-
gnifices, tibi ex ea venditione tantum lucri verè cessare:
vel tantum damni consurgere, te posse eiusmodi lucrum,
damnumque pretio compensare.

Quo pretio res emenda, vel vendenda.

18. His præmissis, Regula generalis est huiusmodi:
Quando adeat taxa Principis illa debet haberi pœna restitu-
tionis observari, quæcum, ut dixi, consistat in indivi-
sibili, non habet medium, summum, infimum. Quando
verò eataxa non adeat, tunc servandum est pretium vul-
gare, quod quia habet tres illos gradus, licetum est consi-
dere, quem velis, in vendendo, eligere. Atque in hoc non
raro innititur lucrum iuste negotantium; emunt enim
infimo pretio, vendunt supremo.

19. Circa hanc regulam habet tres siue exceptiones, siue declarationes : Primò enim, si post dictam taxam, ~~intetur~~ circumstantiæ, ut si appareat abundantia, vel superveniat sterilitas, taxa statim evadit iniusta : quare non erit ordinariè servanda. Ita Sanch. l. 1. *conf. cap. 7. dub. 5.* latè probans.

Dixi (ordinariè) propter quosdam raros culus, quando meta ponitur in gratiam venditorum, ut in censibus, vide Lessium, *l. c. dub. 2. num. 13.* & Salas, *dub. 6.* Rurfus si Princeps sciât, & pariat, ut populum non vendere iuxta taxam, sed pretio vulgari: tunc tacite venditori consentire: idque ex Fagund. *de contr. lib. 5. c. 37. n. 6.* etiam si unum, & vel alterum puniat, cæteris dissimulatis: nam minus castigatio videtur facta ad experiendum, an alij taxæ legem acceptent. Denique si res tua notabiliter (nam parum pro nihilo reputatur) sit melior, vel notabiliter sit pejor, quam res, quæ communiter in foro venduntur: plurius potes, vel minoris debes vendere,

quia taxa semper intelligitur de rebus ordinariæ boni-
tis. Si pretium rerum in foro augeatur ex malitia al-
quorum, vide *infra* cum de Monopolio.

Merces extraordinaria quami?

20. Secundo, Res, quæ non habent cum murem etiam ut Gemas; Canes, Falcones, Picturæ, Statuæ, Cartæ, Salutatio, Vfus Mulieris; interesse Concediis; &c. licet probabile sit, & securius ut sentiant Rebelli p. 2. §. 2. s. 1. s. 2. L. eip. cap. 21. dub. 3. Salas d. b. s. aliquæ apud Lugo. l. 6. de 1. s. 6. l. 4. num. 46. Cetero loco murem etiam posse vendi, quanti potes, quia pretia debent comparari valori rationabili rerum; Famen est etiam probabile, ut ait Val. d. 5. §. 2. p. 2. §. 3. Sæ v. Empio, & v. d. iorio, Tolte. c. 48. aliquæ apud eundem de Lugo l. 6. apud Castro Pal. de Inst. comm. d. 5. p. 3. Bathol. S. Famen in speculo d. 6. g. 12. quia res (ait Tolcius) quæ non habent pretium constitutum, nec à Principe, nec ab æstimo habent valorem ex mera voluntate ementis; & venditoris, ita illud: *Quisquisque in rebus suis est moderator, et ab eo* Vel quia, cum in his nulla necessitas (ait Valentinus, d. 3. c. 1. §. 1. §. 2. §. 3. §. 4. §. 5. §. 6. §. 7. §. 8. §. 9. §. 10. §. 11. §. 12. §. 13. §. 14. §. 15. §. 16. §. 17. §. 18. §. 19. §. 20. §. 21. §. 22. §. 23. §. 24. §. 25. §. 26. §. 27. §. 28. §. 29. §. 30. §. 31. §. 32. §. 33. §. 34. §. 35. §. 36. §. 37. §. 38. §. 39. §. 40. §. 41. §. 42. §. 43. §. 44. §. 45. §. 46. §. 47. §. 48. §. 49. §. 50. §. 51. §. 52. §. 53. §. 54. §. 55. §. 56. §. 57. §. 58. §. 59. §. 60. §. 61. §. 62. §. 63. §. 64. §. 65. §. 66. §. 67. §. 68. §. 69. §. 70. §. 71. §. 72. §. 73. §. 74. §. 75. §. 76. §. 77. §. 78. §. 79. §. 80. §. 81. §. 82. §. 83. §. 84. §. 85. §. 86. §. 87. §. 88. §. 89. §. 90. §. 91. §. 92. §. 93. §. 94. §. 95. §. 96. §. 97. §. 98. §. 99. §. 100. §. 101. §. 102. §. 103. §. 104. §. 105. §. 106. §. 107. §. 108. §. 109. §. 110. §. 111. §. 112. §. 113. §. 114. §. 115. §. 116. §. 117. §. 118. §. 119. §. 120. §. 121. §. 122. §. 123. §. 124. §. 125. §. 126. §. 127. §. 128. §. 129. §. 130. §. 131. §. 132. §. 133. §. 134. §. 135. §. 136. §. 137. §. 138. §. 139. §. 140. §. 141. §. 142. §. 143. §. 144. §. 145. §. 146. §. 147. §. 148. §. 149. §. 150. §. 151. §. 152. §. 153. §. 154. §. 155. §. 156. §. 157. §. 158. §. 159. §. 160. §. 161. §. 162. §. 163. §. 164. §. 165. §. 166. §. 167. §. 168. §. 169. §. 170. §. 171. §. 172. §. 173. §. 174. §. 175. §. 176. §. 177. §. 178. §. 179. §. 180. §. 181. §. 182. §. 183. §. 184. §. 185. §. 186. §. 187. §. 188. §. 189. §. 190. §. 191. §. 192. §. 193. §. 194. §. 195. §. 196. §. 197. §. 198. §. 199. §. 200. §. 201. §. 202. §. 203. §. 204. §. 205. §. 206. §. 207. §. 208. §. 209. §. 210. §. 211. §. 212. §. 213. §. 214. §. 215. §. 216. §. 217. §. 218. §. 219. §. 220. §. 221. §. 222. §. 223. §. 224. §. 225. §. 226. §. 227. §. 228. §. 229. §. 230. §. 231. §. 232. §. 233. §. 234. §. 235. §. 236. §. 237. §. 238. §. 239. §. 240. §. 241. §. 242. §. 243. §. 244. §. 245. §. 246. §. 247. §. 248. §. 249. §. 250. §. 251. §. 252. §. 253. §. 254. §. 255. §. 256. §. 257. §. 258. §. 259. §. 260. §. 261. §. 262. §. 263. §. 264. §. 265. §. 266. §. 267. §. 268. §. 269. §. 270. §. 271. §. 272. §. 273. §. 274. §. 275. §. 276. §. 277. §. 278. §. 279. §. 280. §. 281. §. 282. §. 283. §. 284. §. 285. §. 286. §. 287. §. 288. §. 289. §. 290. §. 291. §. 292. §. 293. §. 294. §. 295. §. 296. §. 297. §. 298. §. 299. §. 300. §. 301. §. 302. §. 303. §. 304. §. 305. §. 306. §. 307. §. 308. §. 309. §. 310. §. 311. §. 312. §. 313. §. 314. §. 315. §. 316. §. 317. §. 318. §. 319. §. 320. §. 321. §. 322. §. 323. §. 324. §. 325. §. 326. §. 327. §. 328. §. 329. §. 330. §. 331. §. 332. §. 333. §. 334. §. 335. §. 336. §. 337. §. 338. §. 339. §. 340. §. 341. §. 342. §. 343. §. 344. §. 345. §. 346. §. 347. §. 348. §. 349. §. 350. §. 351. §. 352. §. 353. §. 354. §. 355. §. 356. §. 357. §. 358. §. 359. §. 360. §. 361. §. 362. §. 363. §. 364. §. 365. §. 366. §. 367. §. 368. §. 369. §. 370. §. 371. §. 372. §. 373. §. 374. §. 375. §. 376. §. 377. §. 378. §. 379. §. 380. §. 381. §. 382. §. 383. §. 384. §. 385. §. 386. §. 387. §. 388. §. 389. §. 390. §. 391. §. 392. §. 393. §. 394. §. 395. §. 396. §. 397. §. 398. §. 399. §. 400. §. 401. §. 402. §. 403. §. 404. §. 405. §. 406. §. 407. §. 408. §. 409. §. 410. §. 411. §. 412. §. 413. §. 414. §. 415. §. 416. §. 417. §. 418. §. 419. §. 420. §. 421. §. 422. §. 423. §. 424. §. 425. §. 426. §. 427. §. 428. §. 429. §. 430. §. 431. §. 432. §. 433. §. 434. §. 435. §. 436. §. 437. §. 438. §. 439. §. 440. §. 441. §. 442. §. 443. §. 444. §. 445. §. 446. §. 447. §. 448. §. 449. §. 450. §. 451. §. 452. §. 453. §. 454. §. 455. §. 456. §. 457. §. 458. §. 459. §. 460. §. 461. §. 462. §. 463. §. 464. §. 465. §. 466. §. 467. §. 468. §. 469. §. 470. §. 471. §. 472. §. 473. §. 474. §. 475. §. 476. §. 477. §. 478. §. 479. §. 480. §. 481. §. 482. §. 483. §. 484. §. 485. §. 486. §. 487. §. 488. §. 489. §. 490. §. 491. §. 492. §. 493. §. 494. §. 495. §. 496. §. 497. §. 498. §. 499. §. 500. §. 501. §. 502. §. 503. §. 504. §. 505. §. 506. §. 507. §. 508. §. 509. §. 510. §. 511. §. 512. §. 513. §. 514. §. 515. §. 516. §. 517. §. 518. §. 519. §. 520. §. 521. §. 522. §. 523. §. 524. §. 525. §. 526. §. 527. §. 528. §. 529. §. 530. §. 531. §. 532. §. 533. §. 534. §. 535. §. 536. §. 537. §. 538. §. 539. §. 540. §. 541. §. 542. §. 543. §. 54

*Mercēs nunc cariōres , mox futura viles, &
contra , quanti ?*

21. Tertio: qui seires intra paucos dies, etiam vnum, minoris valuitatis, potest sine iniuria alio pretio currenti maiore, vendere. Et si vel pluris valuerit, potest hodie, corrente minore pretio, emere. Ita Mol. 2. d. 35. 4. citans S. Th. aliisque; Reg. 1. §. 1. d. 1. c. 1. n. 10. de Lugo 1. d. 26. §. 1. ff. 8. §. 2. et c. idem putat de libro 1. c. 1. prohibendo; Castro Palud. comm. d. 5. §. 15. Ratio est, quia tanti iustre res venditur, quantum emitur; quanti tunc valet, nec scientia debet fieri obesse, Excipe primo, nisi si quis sit ex Confilariis, sit Princeps, qui taxam futuram præsunt: hi enim officio tenentur dare operam, ut ex his legibus, quomodo fieri poterit, unus præ alio non gravetur, &c. (addit L. d. 1. c. d. 1. §. 5.) muneribus Confilarius corrumptus, et tibi futuram metam reuelat. Sed etiam Confilarius, seu Principem posse suas metas præsenti pretio vendere, docet de Lugo, 2. d. 26. §. 1. ff. 8. §. 2. a. num. 139. quando non differt industria promulgationem legis, ut ipse carius vendat. Excipe secundo, nisi fraudibus utaris, ut si sciens fur venturum abundantiam, vel librum prohibendum, spargas per amicos fore penuriam, vel librum non fore prohibendum. Ratio huius exceptionis est, quia qui librum habet, ne per fraudes decipiatur; nihil ergo debet & rogatus debet te nescire (cum æquivocatione) quia L. ff. loc. cit. non teneris cum tuo damno veritatem habere, quæ pertinet ad bonitatem, vel vitium extrinsecum aperire.

22. Dixi (sine iniustitia) Addo nunc, ex Len.
n. 42. (& communiter sine peccato contra Charitatem
quia potest quis rebus suis consulere, etiam inde
num aliquod proximo obveniat. Tunc ergo solum
contra Charitatem, quando multum est depraecatio
proximus, arque à statu suo notabiliter dimouendus
est rarissimum.

In subhastatione quanti?

11. Quotid In subhastatione (all'incanto) tanti potest vendi res, vel quantum sine fraude potest exoritur pretium infra, vel supra dimidium, quo res extra subhastationem valerit. Ita Gordon. Vi. Molin. Bagniez, alijque, quos citat, sequitur; Diana p. 4. tr. 4. res. 1. Ratio est triplex: Vel quia merces ultronea vilescunt, vel quia modus vendendi rem exponit periculo utriusque fortis, incertandi, vel perpendi, vel quia excessus iudicium liberaliter donari, cum nulla necessitas cogat hunc vendendi, emendendi in eo modo vendendi ex praxi omnium pretium in eo modo vendendi ex praxi omnium timoratorum ex Bonac. de contr. d. 3. q. 1. p. 4. n. 21. Quotid tantum, est quanti minoris emere, vel quanti maius vendere potest.

12. Dixi (sine fraude) si enim emptor avertat, per vim, vel fraudem, vel etiam per preces alios offerentes, vel si venditor si alius offerentes, supponat, vel tempus ingratum ad proclamationem, quando scilicet rata est ementium frequentia, elegit, Vel quid simile, iniustitia committitur, & pretium erit restituendum, juxta proposita, & damnum, quod Domino rei sit, ut ex se patet. Si quis rogatus, ne supra certam summam offerant, ne ipse emere possit pretio infimo iusto (quanti scilicet res infimo pretio sine iniustitia valet) concedunt plerumque apud Dianam p. 1. tr. de contr. res. 76. Immo Caram. de mor. an. etiam pretio minore, quam infimum. Quotum ego nullo modo approbo, quia si fidem tollimus subhastationis, quae sola dat licentiam vendendi, atque emendi, quanti potest sincere, & sine fustia, & fallacia.

§. V. Casus aliquot speciales circa rerum pretia.

1. Primò dubitari potest, An exteris, in quibusdā casibus cecedi à Principe possit, ut ipsi plaris vendant, quam vendant Incolae; Vide de Lugo, 2. de iust. d. 16. §. 1. 62. Præterea, an Incolae, quod plaris sic emant ob exteris plaris etiam & ipsi vendere queant? Vide eundem n. 71. & 72. Denique si in una Civitate res sit emenda, quam in alia, possūne ego in hac adducere rem meam, & frumentum, & ibi carius vendere? Vide eundem n. 43. Respondeo, Affirmativè.

2. Secundo, An res v. g. frumentum possim iusto pretio vendere, cogendo insuper emptorem, ut emat ipse aliquod, v. g. oleum à me? Vide eundem n. 64. Respondeo Negativè.

3. Tertio, An merces longè præstantiores possint vendi, ut supra plaris ultra taxam legitimam; Vide eundem n. 43. Rursus: An possint separati, v. g. fructus longè meliores, & vendi pari modo ultra taxam, vendendo carius iuxta taxam: si ceteri remanent æquè boni, atque aliqui venduntur communiter? Vide eundem num. 66. quod negat Diana p. 1. tr. de contr. n. 35. Respondeo, affirmativè.

Nota tamen illud (longè) & illud (remanet æquè boni). Nam hinc damnabis Macellarios, qui danti maius pretium meliores carnes partiuntur, ossa verò porrigunt illis debent enim æqualiter miscere carnes nō proportionata parte ossis, vel quò deteriores dant, eò viliori pretio debent esse contenti.

4. Quarto, An immiseri aliquid possit rei Extraordinarie bonitatis, & constat hinc redditum æquale carere taxato pretio vendere: ut frumentum electum mixtum hordeo, vinum generosum mixtum aqua? Respondeo, Concederem id aliquando frumento, vix vinum. Ita idem à n. 67. & præf. n. 69. lege Bon d. 3. de contr. d. 2. p. 6. n. 17. & Less. c. 21. d. Mol. 2. d. 11. §. 55. n. 33. Diana p. 1. tr. 8. res. 51. & res. 80.

5. Quinto, Ecclesiastici tenenturne res suas vendere secundum taxam à Magistratu seculari præscriptam? Respondeo, affirmativè cum de Lugo n. 77.

6. Sexto, Quandònam mortaliter peccatur excedendo legitimam taxam, si taxa in ratocalu iuxta supra dicta est posita infra pretium infinitum? Respondeo, quando notabiliter aggravatur Pauperes, vel Communitas.

Hæc quia breviter, & perspicue tractantur à Doctoribus locis citatis, nec aliquid mihi se offert, quod addam de novo, sic innuisse sufficiat.

Occasione prædictorum decernitur, cuiam restituendus ex his pretij, immediate damnificato, an damnificato mediato?

7. Septimo, si Titius frumentum Pistori, v. g. vendidit supra taxam, qui Pistor supra taxam idem Populo vendidit, cuiam excessus pretij restituendus est à Titio; Pistore, an Populo? Respondeo, Populo. Ita idem de Lugo n. 76. cum Sanch. & Turr. ab eodem cit. Possè Pistori in simili, immò debere, docet amicissimus Pater Franciscus Bardi in select. mor. lib. 1. q. 16. §. 2. qui quoddam argumentum in contrarium à me ipsi propositum ingeniosè solve contendit, quod mox afferam n. 14. Porro hanc questionem si clarius evolam, curioso lectori (puto) non displicebit.

8. Pater ergo Bardi in ingenij altitudine, atque perspicacia cum ingeniosissimis viris nostri sæculi comparandus, docet, prædictum Titium reddere debere excessum Pistori, non Populo. Fundamentum eius potissimum est, quia hic adfuit duæ venditiones, ambæ completæ: Altera, quâ Titius vendit Pistori; Altera, quâ Pistor Populo vendit, & quidem utraque iniusta est, atque una independenter ab alia, ut supponimus; Quare non est Titius cogendus, nisi ad restitutionem damni illati ex vi suæ venditionis factæ Pistori, ipse enim non est causa venditionis secundæ factæ à Pistore ipsi Populo; (st enim mera occasio quâ, ex mera sua malicia prout Pistor ad faciendam iniustitiam contra Populum; ergo solum illi Pistori debet, &c.

9. Confirmatur, quia Titius nihil debet Populo, nec ex re accepta, nec ex iniusta deceptione, nec ex damnificatione: ipse enim à Pistore inique accepit illud pretium, cui damnum intulit, non à Populo: Unde, cum nulla radice Populo quid Titius debeat, nihil illi restituere obligabitur.

10. Verum, ego adhuc in mea sententia persisto: Fateor esse duplicem venditionem metaphysicè, immò realiter, & physicè completas: Fateor Titium non esse causam iniustitiæ Pistoris contra Populum: Fateor esse solum occasionem: sed ad moraliter, & humano more reputati vnam venditionem, atque adeo practicè adesse in Titio obligationem reddendi Populo. Explico, & probo.

11. Dico enim debes recolere: Primò, vinci aliquando à morali vsu speculativum rigorem: sanè speculativè, immò & physicè, qui unius iracundia impetu multas blasphemias emisit, tot peccata numero distincta committit, quot blasphemias profert, neque enim una dependet ab alia. Qui percutit Clericum decem, v. g. percussionibus modico intervallo continuatis, physicè decies verberat. Qui in peccato mortali decem penitente absolvit, physicè decies indignè Sacramentum ministrat; & tamen in prædictis, & similibus practicè, & in ordine ad Confessionem, vel excommunicationem unum censetur quis committere peccatum, modo distinctius explicato in opus. Meth. Conf. lib. 2. cap. 1. §. 9. ex de Lugo de Penit. d. 16. sed 3. à num. 133. quia singuli illi actus physicè distincti, quoad blasphemantem, & verberantem ununtur in uno calore iracundia, & quoad ministrantem indignè Sacramentum ununtur in uno, eodèque animo continuandi per illam vicem Confessionum auditionem, &c.

12. Secundo, recolere debet in iudiando, etiam in foro externo, aliquando non considerari rigorem iustitiæ, sed æquitatem. Esto, v. g. tuum animal sine tua culpa,

culpa, damnum aliqui faciat, tamen quia non est æquum, re gaudere animali, & proximum pati damnum, iudex condemnabit, vel ad restitutionem damni, vel ad damnum animal pro noxa l. si ferus 2. §. de Noxalib. actionib. & c. culpa 9. de iniur. & damno dato. Nominis autem æquitatis intelligamus perfectam quandam rationem, quæ legum apices, strictumque ius interpretatur, & emendat, ut rectè M. Tullius pro Cecinna dixit: A verbis recedis, & æquitate uteris? ibidem: Ex æquo, & bono, non ex callido, versumque iure dicam ego fortasse castigatius non ex speculativo iure, rem in iudicari oportere.

13. His positis: Aio, esto, speculativè, immò & physicè illas venditiones esse duas essentialiter completas: At quia univertur in eadem una materia, quæ est idem frumentum venditum à Titio ipsi Pistori, & venditum à Pistori ipsi Populo: ideo moraliter, in ordine ad restitutionem faciendam, non censentur duæ, sed una venditio, unde ex æquitate illi reddendus sit pretij excessus, qui damnum denique sensit. Non ita res se haberet, si Titius vendidisset aliud numero frumentum, v.g. frumentum A ipsi Pistori: At Pistor vendidisset frumentum B ipsi Populo; nam tunc cum hæ venditiones non haberent unam, eandemque materiam: sicut physicè duæ essent, sic non essent una moraliter: Quam admodum, si illa modò dictæ blasphemix proferrentur non in uno calore iracundiæ, distinctæ essent etiam moraliter, quia non univertur in illo impetu, &c. Pater igitur Bardi sistendo in ipsa rei mera speculatione rectè discunt: at quo ad praxim rectè non asserimus æquitatem nolle, ut dom Titius possit nolle Populo rescire damnum ipsi illatum: damnum inquam, quamvis ex sola occasione venditionis ipsius Titij, sed tamen, quod moraliter censetur ab ipso factum, non quoad peccatum, sed propter æquitatem, quoad restitutionem faciendam illi Populo, qui damnum denique passus est.

14. Attuli ego sequentem paritatem ad eam sententiam olim confirmandam: Si Ioannes occidat, vel vulneret Antonium, (id ponit, quia casus frequentior esse posset in vulnerando, quam in occidendo: atque ad id non erit inutilis, ut innuit P. Bardi ibid. n. 21.) & imputetur dilectum Cæsari, qui Cæsar cogatur à Iudice expensas Medicorum solvere Antonio: Certè Ioannes debebit restituere Cæsari, non autem Antonio, quia is est plenè satisfactus: Ita ergo in casu nostro, &c. Respondet P. Bardi hic adesse unum, idemque homicidium, seu vulnerationem: quare non esse mirum, si restitutio Cæsari debeatur: at in casu nostro duplex venditio, &c. Hæc ille. Verum, quia probatum iam modò est, moraliter censeri unam venditionem in ordine ad restitutionem ex æquitate faciendam, ut post quæ utraque venditio habeat connexionem in uno, eodémque materiali frumento. Responsio hæc paritatem infringens, quoad praxim, nequaquam valet.

15. Illud denique contrariæ sententiæ omnino dandum. Nam si Titus fortè excessum illum reddidit Pistori, non est cogendus iterum reddere Populo, eadem enim æquitas postulat, ut quandoquidem ipse purgavit suum delictum reddendo excessum, nec aliquid salicenum inveniatur habere, ut non debeat amplius molestiam pati. Tunc ergo reddat ipsi Populo Pistor, neque tunc solum, verum etiam in casu, quo Titius nolit quidpiam ulli reddere: non enim propterea Pistor liberatur ab obligatione restitutionis, contractæ ex suo dilecto contra Populum commissio.

De Venditione pecuniæ creditæ.

1. Quando rem nunc vendens, nunc illam emergi consignas, accepturus ab eodem postea pretium, vendis credito? Quando verò contrà, nunc accipis pretium, consignaturus postea rem, anticipato rem vendis

& de proque contrahendi modo, esse debet si periculum, de priorè hic, de posterioribus postea.

An pluris credito, quam numerato rem vendere fas sit.

2. Supra legitimum, vel supra summum pretium non est, ex eo solum prætextu, quod creditor pretium non accipiat. Ita Molin. d. 355 l. c. 2. dub. 6. & passim. Ratio est manifesta, quia in hac dilatione solutionis refertur implicitum mutuum; perinde enim faceret, si mutarentur, v.g. centum, ut ad certum tempus rentur centum, & decem, quæ est aperta ultia, ut dicitur loco. Excludo etiam prætextum officii mercatoris, & prætextum privationis numeratæ pecuniæ, quia esse mercatorem, non dat ius ad aliquid supra pretium, sed solum intra modum sup. §. 4. n. 13. exponebat. Hæc, quia, an ea privatio aliquo sit digna pretio disputandum inf. c. 8. §. 5. & 6.

3. Dixi autem (ex eo solum prætextu) quia fructus capita, unde fas sit aliquid excedens accipere.

Primum caput est ratione periculi: Quando scilicet mercator probabiliter timet, non ex sua pusillanimitate, sed ex ratione periculi, vel cum expensis, vel difficultate solutionis. Quanti ergo hoc periculum, etiam si prudens valet, tantum eis ultra commune pretium accipere licet. Ita Val. t. 3. d. 5. q. 20. p. 2. conf. 4. Ratio, quia hæc subire pericula, pretio æstimabile est. Scilicet iussor licet potest aliquid accipere ratione periculi, oneris, quod suscepit, solvendi in defectum principis. Cur ergo non & in casu nostro? &c. Vide tamen Molin. d. 356 ac Lessium l. c. m. §. 5. qui tunc tunc momentaneum sub onere restitutionis, debere emptori restituere se propter dictum periculum plus ea gere, quæ tunc tunc nollit sic emere.

4. Secundum caput lucri cessantis, & damni emergentis. Lege Abbate cap. Naviganti, num. 33. de iur. & communiter Doctores. Ratio est, quia tunc vendis dilationem temporis, sed quod tuâ interest. Cuius fit, quia in mutuo aliquid plus supra fortem accipere potest ratione lucri, vel damni cum conditionibus, cap. 8. §. 3. explicandis: idem ergo in hac venditione, ut modò dixi, est implicitum Mutuum.

5. Notant autem Doctores, Molin. d. 355 l. c. 2. passim, in casu nostro quatuor requiri conditiones: Prima est, ut verè tu esses numerata pecunia venditor. Secunda, verè tu esses illam, & non aliam pecuniam negotiatam. Tertia, ut minuat totum illud, quod ratione periculi, & expensarum arbitrio boni viri ea negotiatione fuisset expensurus. Quarta, ut contractus significetur id emptori, nisi aliunde sciat, & secus est si solus restituendi, cum nollit fortè is rem emere cum onere.

6. Ex defectu primæ conditionis Mercator potest delinquere, notat Lopez l. c. de contr. c. 16. conf. 5. qui passim vendunt carius credito, etiam ubi pauci sunt, qui emissent numerato, quod iniuste fit. Cum enim tunc Mercator non vendidisset numerato, non habuisset pecuniam, cum qua negotiando potuisset aliquid lucrari, atque adeo nihil lucri tunc illi cessat.

7. Ad secundum hoc caput spectat, quando Mercator erat rem suam aliò translaturus, ubi pluris vendidisset, hoc enim est lucrum cessans, admodum tamen tamen expensæque, ac pericula deducantur, ut superius in l. c. diximus.

8. Ad idem spectat etiam, quando venditor statim rat rem vendere tempore, quo pluris ea fuisset valutata. Ita Molin. d. 355. & patet ex cap. in Civitate, & cap. de viganti de usuris: Etic enim, & tunc lucrum cessans. Illas tamen conditiones recolere. Ut pretium vetè, & vetèd maius futurum fuisset, (nam si dubium, mox dicitur num. 11. & 12.) Ut verè servaturus, & venditoris esset. Ut expensæ, & pericula deducantur. Ut Emptor paretur.

tor poterit. Certe si sine fraude id fiat, cum sit par venditoris ementisque periculum, non video, unde condem- nare id ullus possit.

Frumentum venditum à pagare & consignare.

12. Hoc contractu utuntur sæpè Siculi, quem quia sufficienter explicat, probatque Diana p. 1. r. 8. ref. 65. hic eius locum demonstrasse sufficiat.

An venditor non soluto pretio ab emptore possit percipere fructus rei à se credito venditæ, quamvis ementi tradita.

13. Caius vendit Titio fundum, vel domum aureis mille, quos Titius promittit solvere hinc ad sex, v. g. annos (interdum non designantur anni, sed donec emptor solvet pretium) interim vero tradit possessionem fundi ipsi Titio, ea lege, ut idem Titius reddat Caio venditori annuam pensionem, v. g. quinquaginta aureorum, nempe iuxta fructus, quos Caius percipere à fundo potuisset, Qui quinquaginta aurei non computantur in sortem: nam semper remanent illi mille aurei tempore designato solvendi: Idne iuste sit?

14. Si eiusmodi contractus per modum absolutæ venditionis non celebretur, sed per modum locationis, licitus sine dubio est. Modus autem locationis hic esset: *Vendo tibi fundum mille aureis à te olim solvendis, illudque possidendum trado, nunc quidem, pro locato (unde mihi peribit, si peribit; quia ego sum dominus rei tibi locatae ac propterea pensionem iuxta fructus, quos deduxis expensis, percipisseni, solvas: cum autem solveris totum fundi pretium, habebas pro vendito (unde postea tibi emptori peribit fundus, si peribit, quia postea illius eris tu Dominus.)* Hic, inquam, contractus licitus est, quia est ipsamet prædij locatio; pactum enim illud, ut omnino simul mille aurei solvantur, iniquum esse non videtur: nam sicut venditor dare promittit simul totum prædium, ita & emptor totum pretium. Quod si pactum fuerit, de solvendo pretio prædij per partes, quod iustum etiam erit, propter similem rationem, tunc sanè si deinde solvatur aliqua pars pretij fundi, debebit, quantum est ex hoc capite, & pars pensionis cessare: quia tunc pro vendita habetur pars prædij; quo casu fundus pro indiviso erit utriusque, sicut contingit in contractu societatis, vel in hereditate relicta pluribus.

15. At verò, si eiusmodi contractus fiat per modum absolutæ venditionis in hunc modum: *Vendo tibi omnino fundum, dilata solutione, interim vero solvis pensionem, & c.* illicite fieri, & iniuste, docent multi apud Ioan. Baptistam Antoniaccum Euglinum, in *Catechesi. Neap. lib. 5. c. 21.* ubi de hoc casu fusè: videtur etiam Dian. part. 1. r. 8. ref. 86. quia tunc fundus fit absolute emptoris, unde ei periret, si periret; ergo ad illum pertinent & fructus, quare convinceretur tunc pensio exigi propter dilationem solutionis pretij, quæ est mera usura. Aliqui sentiunt iuste fieri. Ratio est (inquit Molinar. 2. disp. 368. §. in eodem Corollario, cui assentitur Sanchez l. 1. conf. c. 7. d. 21. adique, quos sequitur, citatque Dian. p. 4. tract. 4. miscel. ref. 139. quibus adde Sperellum, p. 2. disp. 118.) quia cum venditor fundum libere tibi tradat, cum tradere non obligetur, nisi quando tu solveris pretium, iustum est ut emptor hoc beneficium, quod valde est æstimabile, pretio recompenseret, dando venditori fructus, quos ipse percipisset. Ratio est (inquit de Lugo tom. 2. iust. d. 25. sect. 8. num. 140. cui præcedens non arridet) quia venditor, ut potè cui nondum solvitur rei suæ pretium, potest nolle dare emptori totum, absolutumque rei dominium: atque adeò potest nolle dare ius percipiendi fructus seu dominium utile, quamvis det rei proprietatem: si ergo fructus sibi reservat, eos prout multi, vel pauci producentur, tanquam suos iure suo accipiet, non verò tanquam rem emptoris, nec in compensationem beneficii

Frumentum venditum, & consignatum hyeme ad pretium Mensis Maij.

9. Ex dictis præsertim ex secundo capite damni emergentis, huiusque cessantis, solves illud commune Siculis in annorum negotiatione, alii, in aliarum Mercium negotiatione. Mercator enim vendit, & consignatque Colobio centum, v. g. menuras frumenti nunc, mense Ianuarij, & id pretio quod currit mense Maij, quo tempore solet pretio distantiā à gradiente mense maiori esse frumenti, adeoque maius pretium. Iustène id fieri putandum est? Solves, inquam, asserendo omnino fieri iustum, si absolute loquamur, quia rei pretium iustum est illud, si absolute loquatur, quando rem venditam consignas, tunc transfertur dominium. Qua ergo ratione eligis alium mensem, & hunc Maij, quo pretium carius esse consuevit?

10. At verò, dic, iuste fieri posse, quando eas menturas verè Mercator servaturus esset, ac vere illo pretio venditorus, & nihilominus in gratiam Coloni vel cuiusvis, quæque tunc scitis, vendat; Immo tunc, quia frumentum (ut solet Jerevisser in horreo Mercatoris, hoc incrementum (deductis expensis) à Colono sibi sibi perire Mercator iuste poterit. Ratio est, quia tunc cessat Mercatori lucrum, & Pretium autem si ve tradatur mense Ianuarij, si ve mense Maij, si ve toto, si ve ex parte, nihil hic interest, quia tota vis huius lucri fundatur in valore rei, quæ vendenda, & conservanda pro illo tempore fuerit. Scio Caictanum docere, si solutio fiat mense Maij, licet Mercator frumentum pro illo tempore non esse servaturus, & pecuniam, (quamvis eam mense Ianuario habuisset) non esset negotiaturus: Scio, inquam, docere aliquid plus tunc à Mercatore posse sumi, quia complementum Venditionis (ait Caictanus) fit mense Maij. Sed non est ullo modo audiendus, quia venditio quoad substantiam facta fuit mense Ianuarij, & illud complementum non est aliud, nisi solutio prædij dista, quæ est implicitum mutuum: unde si propter hanc solam dilatacionem aliquid plus acciperetur, ex merito mutuo acciperetur, atque adeò per usuram. *Leg. Molinum disp. 355. & Lessium l. 4. dub. 4. & 6.*

11. Inquires Mense Maij varium, in variis diebus, esse pretium solet, licet tunc ergo huius Mercatori ratione dicti loci cessantis vendere mense Ianuarij pro supremo pretio vulgari currendo mense Maij: Respondeo, Nequaquam licere. Debet enim vendere pretio, quod maiore parte mensis vigeat. Ratio est, quia mercator possibilibus eo pretio erat venditurus, quod communiter, eo mense, erat futurum; hoc igitur pretium illi cessabit, atque adeò hoc solum exigere poterit. Adversus futurum esset pretium legitimum, hoc solum exigere posse, non vulgare, quia in eo casu, hoc solum illi cessaret.

Quid si tanta fuit eo anno mense Maij varietas pretij, ut non fuerit pretium ullum, quod dici posset, cucurrisse per maiorem partem Mensis? Respondeo sumatur tunc pretium medium. Ratio est, quia supremum non est fas accipere, cum non sit certus Mercator fore se illo pretio venditurum: nec congruit recipere solum infimum, quia potuisset fortasse vendere maiori pretio: sumat igitur medium, quod, & suum, & ementis rationem commode satis habebit. Non inficior posse mense Ianuarij communi consensu determinari pretium, quod currit tali mense Maij, immò, & tali hora, & quidem iuste, si verè tali die, & hora certo venditurus Mercator esset. Sed quædo id?

Pactum illud non improbo: Posito enim, quod Mercator verè frumentum venditurus sit mense Maij cum solvatur quantum augendum tunc sit pretium, potest convenire venditor cum emente, de aliquo certo pretio, quod prudenti iudicio tunc fortè currendo nunc determinetur; nam sic, illud semper (si ve deinde mense Maij creseat, si ve decreseat pretium accipere Mercator

beneficij facti, vel pretij nondum soluti. Hos deinde fructus possit Dominus eidem emptori locare pro tanta pensione annua, quam solvet deinceps emptor, & quia aliquo anno uberiores solent esse fructus, aliquo steriores, possit iudicio prudentis determinari medium quoddam pretium annuatim certò solvendum, quod pactum iustum erit, quia est par periculum pro venditore, & pro emptore; Annus enim steris favet venditori, & pro emptore, ut vidimus *sup. §. 2. a num. 32* in Sicilia venditis fructus prædij alicuius, unde super illud prædium deinceps mihi pensio solvitur: sic nunc fructus mihi servo, non tibi vendo, &c. Probabilis est ergo hæc secunda sententia, si ex ratione adducta à Molina, si ex ea, quæ de Lugo produxit.

Contractus (à godere.)

16. Non erit inutile per hanc occasionem, & illum similem contractum breviter executere.

Antonius dat tibi aureos, v.g. mille, tu illi prædium, vel domum æquivalentia, fruitur quique datis, donec alteruter reddat acceptum; nam tunc alter, quod accepit reddere obligabitur. Ratio, cur hic contractus (qui ideo appellatur *à godere*, quia alter re alterius gaudet, sine translatione domini in accipientem, unde danti fundus periret, si periret.) Ratio, inquam, cur videatur iniustus, est, quia pecunia est infuistifera, prædium ex se fructiferum: ergo qui gaudet prædio, fruitur insuper & fructibus, quibus non gaudet, qui solam habet pecuniam quæ ex se sterilis est: Si Antonius tibi daret fruendam domum locabilem, tu verò illi prædium æqualium fruendum, non esset dubium de iustitia: fructus enim compensarentur fructibus: nunc vero, cum, quod tu accipis, sit infuistiferum, quod verò tradis, fructus afferat, clara videtur iniustitia.

17. Nihilominus inde puto, posse te excusari ab vilitate, quia fructus illos accipis ratione lucri cessantis. Ita Azor, p. 3, lib. 9, cap. 20, lege etiam Bonac. d. 3, de contract. *quæst. 2. par. 7. §. 1. num. 7. Filluc. 1. 36, cap. 5. num. 90.* nam illos aureos mille tu poteris negotiis exponere, atque adeo illis aliquid modò magnum, modò parvum lucrari; Potes igitur in eius compensationem accipere fructus prædij, lucro illi incerto ad prudentis arbitrium æquales. Nisi ex hoc capite iustifices hunc contractum prædicto modo explicatum, fur eris, vel usurarius, non enim video, qua alia ratione (quicquid alij dicant) defendi ab iniustitia possis. Ita de Lugo tom. 2. de inst. disp. 25, sect. 8, num. 136.

18. Dixi (prædicto modo explicatum) nam si Antonius à te illa pecuniâ prædium emat, cum pacto, ut retrovendere illud tibi teneatur, quando tu reddes pecuniam (quomodo ipsi accipienti prædium periret, si periret, non tibi iustus, sed alius à prædicto erit, de quo, & de eius conditionibus etiam pluribus *infr. §. 8. a num. 7.*

§. VII. De emptione anticipata.

1. **V**T certum præmitto minoris rem emere te non posse ex eo capite, quod anticipatò rem emis, nunc dans pretium, vel partem pretij, recepturus postea rem ipsam emptam. Ita Molin. 1. 2. d. 358. Less. 1. 2. cap. 21, d. 7. Ratio est, quia iustum pretium rerum est illud, quo res valent tempore traditionis, ut in simili dictum est *sup. præ. ubi de venditione frumenti ad pretium Maij.* Et item hæc species tacitæ usuræ, si enim nunc das centum pro equo, tibi consignando hinc ad annum, quando valebit centum, & decem, est perinde, ac si nunc dares centum, recepturus post annum, centum, & decem, quæ est clara usura.

Dixi (per se) nam si interveniat lucrum cessans, damnum emergens: periculum non habendi rem emptam, vel non habendi sinceram, vel quid simile, servatis

quæ in simili diximus *sup. m.* poterit aliquid prope-

2. Dubium ergo est, quo modo abstractè ab hac causa cessante, damno emergente, & dictis periculis constitutendum sit iustum pretium in mercibus anticipatò emuntur. Respondet, tribus modis. Primo, ut nunc detur minime certum illud pretium, quod habile erit, ut esse res tempore consignationis valeat multò plurius valeat, vel multò minoris, in pretio determinato standum est, quia par fortuna, & periculum in conventionem periculum. Ita Molin. d. 358, et Sylvest. Salas *dub. 39.* alique, quibus addit à S. Fausto in *speculo*, d. 6. *quæst. 42.* Quando autem

modi probabilitas futuri pretij haberi non potest, etiam constituit certum pretium prudentis arbitrio non ad meram venditoris voluntatem; nam simili modo erit par periculum, & veluti ludus fortune.

3. Secundo, potest reici constitutio pretij ad tempus, quo merx est consignanda: potest enim fieri conventio, ut pretium illud detur, quod currit frequentius tempore, quo consignabitur, vel si ea frequentia emenda præstij tunc non fuerit, ut detur pretium medium, simili paulo *superius* dictum est, *num. 12.*

4. Tercio, potest conveniri, ut illud pretium tempore quo Magistratus, tempore consignationis, vel post, taxabit, quando id solet à Magistratu in aliis locis, ut in Sicilia fieri *mox a num. 9.* diximus. Ne hæc determinatio cum fiat ab expertis, & ab iudicibus bono Reip. providere incumbit, iusta est, & clarius contrarium constet, semper est præsumendum.

Iuxta prædicta debet intelligi, quod his verbis *et Caramuell. lib. 2. theol. moral. d. 14. num. 74.* *Contractus emptorius licitus est: Do tibi mille aureos vendendos messis tempore in tritico; vel, Primo, tali pretio, Secundo, pretio currenti tunc; vel, Tercio, pretio currenti modo.* Hæc ille. Sanè in primo debet servari, quod modo dixi *num. 2.* in secundo, quod dixi *num. 3.* & tertio debet adesse lucrum cessans, vel damnum emergens, secus est usura, si ex hoc capite anticipatæ emptionis minoris pretio tritici emas, dixi *n. 1.*

5. Quid, si contractus noster sit emptorius, sed mutuum, licitissime erit? Id enim hac occasione operæ pretium est. Mutuum autem foret, si his duobus modis iniretur contractus: *Do tibi mutuum certum solvendum tempore messis in pecunia, vel si maris in tritico, aliqvo pretio, ex dictis n. 2, 3, & 4.* Vel: *Do tibi mutuum solvendum tempore messis omnino in tritico, pretio aliquo iusto, ex ibid. dictis.*

Respondet primò: priorem contractum absolute esse licitum: Mutuatio enim fit duplex favor, & conceditur pecunia fruenda usque ad tempus messis, & eo tempore statim invenit emptorem sui frumenti ipsam Mutuantem. Respondet, rursus posteriorem contractum esse etiam absolute licitum: quia si mutuatio habet gravamen dandi frumentum, omnino mutuum subit gravamen non valendi petere suam pecuniam, usque ad messis tempus, quod esse pretio æstimabile dicitur *inferius.* Adde tum periculum, tum difficultatem exigendi, & similia dicta *§. 6. n. 3.* quæ sunt gravamina mutuantis.

Quidam vendidit suas merces dilata solutione, hoc inito pacto: *Do tibi has merces nunc hyeme, sed solvenda pretio currenti tempore æstatis, si tunc plurius valeant, quam nunc, nam si valeant minoris, solvere debes pretium nunc currenti.* Quis autem iniustitiam huius pacti non videt, cum in illo venditoris, & emptoris non sit æqua conditio? Ita Sylvest. v. *Usura* 2. q. 5.

Lana, & similia anticipatò emptæ.

6. Ex dictis solves quæstionem vulgarem de iustitia in Hispania, de frumento, vino, casco, leguminibus, serico, frondibus arboris mori ad alendos Bombyces necessarii.

constitutis, & aliis similibus in Sicilia; & denique de mercibus in locis aliis. Alicubi enim est consuetudo, ut hac anticipatio emanatur multo minori pretio, valent tempore traditionis, v.g. frumenti mensis Augusti, aut mensis Ianuarii, v.g. mensis eiusdem anni Ianuarii, vel duobus aureis. Pari modo, quando post sex menses, v.g. in Hispaniam advenit oneraria lanis plenioribus, v.g. in Portu quatuor, nunc tamen emuntur, vel duobus aureis, &c. Quæritur ergo, an anticipatio ut in ista probanda, an approbanda sit. Statuimus de lanis, mox de cæteris.

1. Si qui approbant, ut Molin. tom. 2. d. 360. Less. loc. cit. 2. Si qui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos.

2. Si qui approbant, ut Molin. tom. 2. d. 360. Less. loc. cit. 2. Si qui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos.

3. Si qui approbant, ut Molin. tom. 2. d. 360. Less. loc. cit. 2. Si qui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos.

4. Si qui approbant, ut Molin. tom. 2. d. 360. Less. loc. cit. 2. Si qui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos.

5. Si qui approbant, ut Molin. tom. 2. d. 360. Less. loc. cit. 2. Si qui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos.

6. Si qui approbant, ut Molin. tom. 2. d. 360. Less. loc. cit. 2. Si qui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos.

7. Si qui approbant, ut Molin. tom. 2. d. 360. Less. loc. cit. 2. Si qui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos.

8. Si qui approbant, ut Molin. tom. 2. d. 360. Less. loc. cit. 2. Si qui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos.

9. Si qui approbant, ut Molin. tom. 2. d. 360. Less. loc. cit. 2. Si qui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos.

10. Si qui approbant, ut Molin. tom. 2. d. 360. Less. loc. cit. 2. Si qui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos. Aliqui reprobandi, ut Nau. Med. aliique apud eos.

constitutum; nec potest, quando intercedit multum temporis, aliquid plus accipi. Ita idem *ibid.* n. 12. Ratio est, quia tunc clare illud plus acciperetur ob solam dilationem temporis, quæ est ipsamet usura. Exemplo rem clarius intelliges: Antonius emit mense Ianuarii lanam, vel frumentum consignandum mense Augusti; At Cæsar emit mense Maij eiusdem anni eandem lanam, vel frumentum consignandum eodem mense Augusti. Dico idem debere esse pretium pro utraque emptione; Ratio est iam dicta, quia si Antonius acciperet plus, quam Cæsar, ob dilationem temporis acciperet, quod est usurarium, cum alium titulum non adesse supponamus: Ex alia parte eadem merx eodem pretio valet eodem illo tempore Augusti.

De contractu emptionis frumenti, celebrato inter Massarium, & Mercatorem, anticipato pretio, in Sicilia, & Apulia passim usurpato.

9. Massarium appellamus eum, qui à suis segetibus frumentum expectat, & ad huius similitudinem, etiam eos omnes, qui vinum, legumina, lina, sericum, & similes fructus collecturi sunt. Quoniam autem hi tempore hyemis pecunia ad colendos agros indigent, eas à Mercatoribus, vel aliis accipiunt, vendendo iisdem res prædictas suo tempore colligendas, eodemque tempore consignandas; & quidem ante multos annos ipsi contrahentes conveniebant de pretio iuxta ea, quæ paulo ante à num. 2. dicta sunt: sed quoniam plures hinc exortiebantur fraudes, lata fuit lex, quæ cavit, ne arbitrato contrahentium eiusmodi pretium decerneretur, sed emptiones eiusmodi fierent eo pretio seu taxa (quam Metam appellamus) quæ post fructuum collectionem à publico Magistratu statueretur; esto, possent euentes numerare Massariis anticipato pecuniam in computum. Hæc meta solet statui aliquantulum minor, quam sit pretium currens tempore messis, & certe statuitur iuxta pretium infimum, quod currit eo tempore. Id, quod fit in favorem eorum, qui anticipato pecuniam, vel alias res dederunt in computum Massario: nam propterea, qui hac negotiatione utitur, dicitur acquirere decrum metæ. Non nego in favorem aliquando Massariorum, ne ij propter multas eo anno expensas, in colligendis frumentis factas, vel propter quid simile, plus animo aggraventur, Metam non adeo minorem, ut dictum est constitui, cum Mercatoribus tunc satis provisum indicetur, si illo lucro potiantur, quod dicam mox num. 12. sine.

10. Pragmatica Regni Sicil. tom. 1. tit. 61. pag. 4. in Latinum translata. Hoc verè modò se habet: *Cum plerique sua conscientia rationem nequaquam habentes, emant certo pretio, vel pretio quod curret quibusdam mensibus, seu diebus inter ipsos emptores, venditoresque constitutis, frumentum, legumina, vinum casum, sericum, &c. dantes ante tempus, hoc est, antequam dicti fructus ad maturitatem pervenerint, pecuniam Massariis, qui cum magno detrimento se obligant tot determinatas earum rerum mensuras suo tempore daturus, secus promittunt, se soluturos pretium maius earundem rerum, quod illo anno exurgeret. Ideo precipimus, ne quis vendere, & emere prædicta, sed quovis prætextu presumat anticipato pretio, nisi per contractum Massarij ad Mercatorem; hoc scilicet modo, ut constituantur à qualibet Communitate post fructuum collectionem meta, & iuxta hanc metam, & non alio modo emptores, venditoresque expediant contractus de eiusmodi distractione fructuum celebratos, &c.* Prosequitur deinde Pragmatica modum statuendi prædictam metam, quam hic rescribere necesse non est. Reolenda item hic est Pragmatica 6. loco citato, quæ propter nonnullam incommoda, quæ sequebantur, excepit oleum ab hoc modo vendendi ad metam, iubetque pretio currenti debere illud omnino vendi, nullâ expectatâ futurâ taxâ, vel futurâ pretij determinatione.

11. Formula

11. Formula autem huius contractus Massarij ad Mercatorem, in hunc ferè modum vulgò celebrari solet in Sicilia: *Titius nunc mense, verbi gratia, Ianuario vendit Caio mensuras sexaginta frumenti, vel vini, hordei, &c. quas idem Titius se obligat consignaturus eidem Caio tali determinato die (pone exempli gratia, decimo quinto Augusti) Ni consignet, se obligat ad resarcienda omnia, & singula damna, expensisque ad maius pretium, hoc est, se obligat solvendum, quanti dicta frumenta valuerunt à tempore mora in alia in toto anno sequenti. Aliquid pro pretio, quod erit, iuxta metam frumenti per Officiales solitis statuendam. Prædictus autem Titius scatur, de prædicto pretio, se habuisse à Caio uncias nonaginta, hac communi conventionione, ut promulgata metâ, consignatisque suo die frumentis, qui supplere debet, suppleat alteri in frumento, vel in pecunia (intellige respectivè, hoc est, Massarius in frumento, emptor in pecunia:) Hactenus Formula. Aliquando ponitur in Massarij favorem, ut ipse supplere, quod debet, possit, vel in frumento, vel in pecunia.*

12. His explicatis, certum sit eiusmodi contractum absolute, nisi aliqua inficiatur circumstantia extrinseca, licitum esse. Ita Diana part. 1. tract. 8. resolut. 16. Ratio est, tum quia non est præsumendum prædictam Pragmaticam maturo latam consilio esse iniustam tum quia hic cum sit contractus venditionis, & emptio- nis sub legitimo pretio, deque rebus vulgò venalibus, non apparet, unde iniustus ex se censendus sit. Nam quamvis Mercator solet aliquid per huiusmodi emptionem lucrati: lucratur tamen iuste, quia emit frumentum illo determinato pretio meræ, quod communiter est minus, quam sit illud, quo Mercator in sequenti hyeme deinde revendet. Emere autem minoris, ut cariore pretio vendas, illicitum non est.

13. Illud hinc video inquiri posse, An adhuc liceat, Siculo more aliorum hunc contractum celebrare independentem à metâ, hoc est, determinato pretio, quod erit communiter tempore consignationis, vel alio modo ex dictis §. 7. à num. 2. Cui quaesito respondeo, præcisè omnibus fraudibus, in conscientia licere: nam quamvis obstat prædicta lex, in qua vocantur etiam Rei, Notarij suam operam locantes contrahentibus aliter, quam ex dicta Pragmatica; tamen quia lex tota fundatur in præsumptione fraudum, & usurarum: videtur illa ex Diana p. 3. tract. 5. res. 115. solum esse pro foro externo, id enim ostendunt ea verba Pragmaticæ (sua conscientia rationem non habentes) & illa (nullo prætextu presumant) &c.

An Massarius possit cogi ad dandum frumentum?

14. Iam verò multæ sunt circa prædicta practicæ difficultates enodandæ. Prima Difficultas: Si consignare frumentum (idem hic, & in consequentibus difficultatibus intellige de cæteris fructibus) nollit suo die Massarius, sed pretium dare vellet, possitne Mercator hoc recusare, & illum cogere ad frumentum promissum consignandum? Respondeo posse, quia Massarius frumentum vendidit, imò tamen in contractu illa fuisse scripta Clausula (Massarius solvet in frumento, vel pecunia) adhuc is obligatur primo loco ad frumentum, posito enim, quod hic contractus sit meræ frumenti venditio (secus esset purum mutuum, unde illicitum lucrum meræ extorqueretur) sensus illius clausulæ est, ut solvatur pretium in eo casu, quo frumentum omnino desit.

15. Quando autem Massarius pretium frumenti dat (id, quod consentiente Mercatore fieri per se solet, non verò cogente, quia Mercator non habet ius, nisi ad rem sibi venditam, hoc est ad frumentum) quando, inquam, dabit pretium, dabitne illud, quod vulgariter currit tempore collectionis, quo tempore frumentum erat consignandum, an aliud, quod erit per metam? Respondeo, debere dari vulgariter currens in maiori

parte temporis collectionis, quamvis aliquanto solet esse, quam quod ponitur per metam. Ratio quia si Mercator habuisset frumentum sibi promissum illud tali pretio vulgari vendere potuisset: poterit ergo ille à Massario exigere quantum sibi frumentum valuit eo tempore, quo culpa sua Massarius non consignavit, hoc enim vocatur, & est lucrum præcipuum, quod, quod lucrati potissimum intendunt Mercator cum ergo sibi valuisset pretium currens tempore collectionis, hoc sine iniustitia exigere poterit.

An rescindi possit hic contractus?

16. Secunda Difficultas: Initio prædicto contractus inter Massarium, & Mercatorem multò ante collectionem frumenti, verbi gratia, mense Ianuarij data est pretij parte, potestne intermedio tempore ante collectionem, verbi gratia, mense Maij Mercator rescindere suam pecuniam à Massario: & rescindere contractum, atque ob eius rescissionem aliquid lucri ab eodem Massario exigere? Respondeo, id debet resolvi inter aliorum contractuum rescissiones, ut nimirum ille aliorum solvat, in cuius gratiam suo iuri cedit alter: (contractus in merito videtur esse in simili Azor. p. 3. lib. 1. cap. 11. de cambiis, quest. 3.) Quare si in casu nostro rescindat, Mercator petente, & in eius gratiam, nihil perit Mercator exigere, imò debet Massario aliquid prudentis arbitrio tradere, iuxta id, quod valet cessio. Quod si fiat, petente Massario, & in eius gratiam, poterit Mercator aliquid fumere, imò, & damnum, vel lucrum exigere, si quod illi, iuxta regulas generales traditis, emergit, vel cessat: quia tanti valet ipsi sui iuris cessio. Si denique fiat in utriusque gratiam, nihil poterit lucri ab alterutro exigi, quia utriusque beneficium compensatur.

Augmentum frumenti cuius est?

17. Tertia Difficultas: Augmentum, quod solet habere frumentum in horreo, cuius est, Massarij, an Mercatoris? Respondeo, eiusmodi augmentum à die collectionis eius, usque ad diem præfixum in contractu est Massarij, postea erit Mercatoris. Ratio est quia illud die præfixo, quod debet fieri, seu sit consignatio, frumentum transit in dominium Mercatoris, (est, motus & rationum computatio faciendâ sit postea) antea vero est in dominio Massarij. Cum ergo res pro Domino crescat, ante illum diem frumentum crescat pro Massario; post illum pro Mercatore. Quod si mercator, quando rationabiliter timet, ne Massarius distrahat aliud frumentum, sibi illud etiam autoritate Iudicis, sumat (quod ei ad securitatem suam tunc licite conceditur) servare debet pro Massario augmentum, quod, iudicio prudentis, deductis expensis, aestimatur esse à die, quo illud sumit, usque ad diem præfixum in contractu: quia hoc Massarij est, ut diximus, non Mercatoris.

An possit statui certa quantitas frumenti?

18. Quarta Difficultas: Licitne celebratur hic contractus, determinando mensuras fructuum consignandas? Id enim videtur reprehendere lex allata num. 10. Respondeo, illicitè celebrari putant nonnulli propter prædictam legem; Adde, quia possent determinari mille mensuræ, & solum anticipatò dari decem, vel viginti aurei, prætextu pacti, quo, qui deinde debet supplere, supplebit; quod profecto veretur in Massarij damnum, qui non tardè cogitur, in anno prædictum sterili, frumentum quærere tempore præfixo, ut promissas mensuras adequet. Verum, quamvis cas non determinare tutius sit, tamen si sine fraude determinetur tot mensuræ, quot prudenti iudicio videbitur adquare pretium Massario numeratum: non video, unde iniustitia committatur. Quod si Massarius

mercator pauca aliqua pecunie quantitas, solum in
 tantum futuri pretij, quid erit iniustitia, si ipse consensit
 promissum dilacionem? esto, aliquando mercator peccet
 contra Charitatem, si inde valde Massarius de pauperan-
 tis. Ad legem responderi possit, eam fundari in prae-
 sumptione fraudum: si igitur fiat sine fallaciis coram
 iudice, non peccabitur.

An Mercatori liceat pignus accipere?

27. Quinta Difficultas: Liceatne mercatori in suam
 communitatem pignus item prater contractum à Massariis
 accipere? Respondeo licere: quilibet enim lus habet ne-
 cessarius circa rem suam maiore cautione, quā potest.
 Azor. 3. lib. 10. de cambiis. c. 1. §. 11.

An qui Massarius non est, uti hoc contractus
 queat?

28. Sexta Difficultas: Is, qui Massarius non est, po-
 testne sine culpa similem contractum, venditionis inire
 cum mercatore, vel etiam cum eo, qui mercator non est?
 Respondeo tribus dictis.
 1. Dicitur primum: Qui pecuniam accipit à merca-
 tore, vel alio carens intentione vendendi frumentum,
 cum segetes non habeat, nec aliā viā, v. g. emptiones fru-
 mentum habere sperat, celebrat contractum illicitum, &
 peccatum. Ratio est, quia simulat vendere, cum re ipsa
 non vendat.

2. Iuribus: Mercator in hoc casu accipiendo suo
 tempore lucrum metæ, peccabitne contra Iustitiam, an
 aliam contra Charitatem dimittat, atque aded sine
 obligatione restitutionis? Respondeo, solum peccatum
 contra Charitatem senserunt (si vera sunt, quæ à Patri-
 bus antiquioribus accipi) omnes ferè Siculi Theo-
 logi Sæculi nostri, de hoc interrogati, & consulti à
 P. Ludovico Maselli ea tempestate Provinciali: tutele-
 rationem, quia, qui vendit frumentum, cogitans,
 & sperans illud non dare, licet periturus sit, tamen ex vi
 consuetudinis venditionis habet libertatem, ut si frumentum
 daret vellet, possit; non ergo, quando Massarius accipit pec-
 uniam à mercatore, mutis illam accipit, & consequen-
 ter mercator acquirens lucrum metæ, non acquirit ex
 parte mutui.

3. Verum, animus nulla ratione huic sententiæ ac-
 quiescit, siquidem esto, usura non addit propter dictam
 libertatem, aderit furum contra Iustitiam, quia sine
 titulo mercator metæ lucrum acquirit; Titulus enim
 non alius erat, ut hic supponimus, nisi emptio frumenti.
 Cum hic ergo emptio nulla sit, nullus erit & titulus.
 Et sic mercator boves emens à rustico, qui eos non
 habet, & deinde eidem eisdem locans pro certo pretio,
 idcirco Fagund. lib. 5. de contr. c. 34. n. 9. damnatur de fur-
 to, quia nulla ibi intervenit emptio, sed fingitur, ita in
 casu nostro.

24. Quid, si mercator intendat emere frumentum,
 venditor autem vendere non intendat? Respondeo, cum
 traditione, & emptio communi consensu perficiatur,
 verus contractus hic nō aderit: Quare nisi mercator curet,
 ut alter mutet animum, velique frumentum vendere,
 lucrum metæ habere non potest. Excipe, nisi Massarius
 fingendo venditionem mercatorem decipiat: tunc enim
 Massarius mercatori lucrum metæ compensare debet:
 nam, ut diximus sup. lib. 3. cap. 3. §. 2. qui est de iura-
 ment. doloso, qui in contractibus locum decipit, totum
 lucrum decepto refarcire debet, multo magis, si mer-
 cator pecuniam ficto illi traditam alteri non ficto tradi-
 dit.

25. Quid contra, si Massarius velit vendere frumen-
 tum, sed illud emere non intendat mercator? Respon-
 deo, tunc lucrum metæ mercator exigere non poterit,
 quia nulla est tunc emptio, quæ sola, ut hic supponimus,
 lucrum acquirendi titulum afferebat.

26. Dicitur secundum: Si is, qui Massarius non
 Pars I.

est, licet segete careat, tamen, vel sperat, vel saltem
 potest per emptionem, verbi gratia, frumentum habere,
 unde contrahat cum vero animo illud vendendi, licet,
 & iuste se gerit. Ita Diana, part. 3. tract. 8. resol. 16. Ratio
 est, quia cuiuslibet ius est vendendi id, quod certo sperat
 se habiturum: lege Molinam tom. 2. d. 359. fin. & Aragon.
 quasi. 77. art. 7.

27. Dicitur tertium: Qui Massarius non est, quique
 non est mercator, si ita contrahant, ut ad nihil atten-
 dunt, an scilicet possit, an non possit haberi frumen-
 tum suo termino consignandum, contrahunt nihilomi-
 nus animo faciendi, quod alios communiter facere vi-
 dent cum suo lucro, de iniustitia non sunt reprehenden-
 di. Ita Diana. p. 1. tr. 8. ref. 16 citans aliquos Theol. Soc. Iesu
 ab ipso consultos. Ratio est, quia hi bona fide, & tacite,
 in eo animo, habent implicitam intentionem vendendi,
 & emendi frumentum, idem enim est velle facere, quod alij
 communiter faciunt.

Quid debeat Massarius morosus?

28. Septima difficultas: Si statuta die venditor fru-
 mentum consignare, vel pretium reddere negligat, ad
 quid ultra tenetur, prater ipsum frumentum, vel eius
 vulgare pretium? Videtur enim teneri ad solvendum
 mercatori pretium summum, quod forte curret in toto
 anno sequenti, quia ita in contractu, ut vidimus num. 11.
 conventum est. Respondeo ad id non teneri, cum so-
 lum tenetur iuxta pretium tunc vulgare currens, ut
 ex dictis numero 15. constat. Ratio est, quia ex nullo
 iusto titulo potest dictum pretium summum exposci.
 Discute per quatuor titulos, qui solent assignari. Pri-
 mus est ipse contractus venditionis, & emptionis. At
 hic perfectus fuit sub pretio, seu, ut loquimur, sub lu-
 cro metæ: quo modo ergo ratione illius contractus
 extorqueri potest pretium summum, quod forte futu-
 rum erit? Secundus est ipsum mercatoris officium. At
 supra vidimus, huius rationem iam habitam fuisse in
 imponendo pretio; seu metæ. Tertius ratione damni
 emergentis, vel lucri cessantis: At licet concedam, id
 deberi; posito, quod mercator frumentum servasset, &
 verè summo pretio vendidisset iuxta conditiones supra
 dictas, & dicendas inferius, cum de usura; tamen in-
 certum est, cum summo pretio venditurum (quando
 adest hæc interitudo, non posse certum pretium sum-
 mum à mercatore exigi, docent, in simili Lessius, Azor.
 Molin. Salon. Bonacina, alique citati à Diana, loc. cit.
 resol. 17. esto, posse videatur concedi à Vasquez, apud
 eundem Dianam ibid.) Præterea, rarissime sic venderet, &
 nos hic loquimur universaliter, & ex vi contractus, an
 debeatur illud summum pretium: non verò ex extrin-
 seco damno aliquis particularis mercatoris. Quartus
 denique titulus esse potest ipsum pactum, seu pœna con-
 ventionalis in contractu apposita, ut vidimus num. 11.
 atque hic est titulus, quem magis apparenter hic adesse
 non nemo contendit. Adhuc tamen facile respondeo:
 nam hæc pœnæ conventionales in hoc Regno prohiben-
 tur, exceptis quibusdam, quas vide apud Mutam, in
 comment. secund. consuetud. Senatus Panormi, cap. 13.
 Adde primò irrationabilem esse pœnam adeo indeci-
 minatam) putà ad maius pretium, quod esse poterit,
 posset enim esse admodum improporcionata ad deli-
 ctum, ergo est omnino iniusta. Adde secundò, esse valde
 probabile, ante iudicis sententiam non teneri quempiam
 ad has pœnas conventionales solvendas, ut habet idem
 Muta, ibid. §. ult. Sanchez, lib. 1. de matrim. disp. 37. num. 4.
 Vasquez. part. 2. tract. 2. disp. 173. cap. 1. vide Dian. tom. 2.
 tract. 8. ref. 29. nisi si quis soluturum ante sententiam ex-
 pressis verbis se obligaverit, ut notavit Castro Pal. tom. 1.
 tract. 3. d. 1. p. 3. legatur Dicastill. lid. 2. de iustit. tr. 10. d. 2.
 dub. 12. n. 275. ergo saltem ante sententiam iudicis liber
 erit Massarius.

29. Urges: Cur ergo permittuntur ex pœnæ poni de
 pacto in hoc contractu? Respondeo, quia cuiusmodi
 pactum,

H h pactum,

pañum sensum habere potest bonum, ut scilicet intelligatur tunc deberi à Massario maiorem valorem, quando, quia Mercator servasset, atque vendidisset alio tempore, tantum damni (deductis expensis) ex dicti Massarii mora dictus Mercator passus esset.

30. Quod si quæras, cur hæc pœnæ absolute prohibentur in Sicilia; Respondeo, propter præsumptionem multarum fraudum, & ne pœnæ immoderatas pœnæ vixentur plus nimio contrahentes. Nam ceterum pœnæ conventionales, quando sub legitimis conditionibus sunt ad securitatem mutui, vel rei emptæ, demandandæ ex se non sunt, ut nobiles Authores docent, Molin. 17. Less. l. 2. c. 20. d. 15. Med. quest. 3. Dicastill. l. 2. tract. 10. d. 2. num. 258. Castro Pal. de inst. comm. disp. 4. p. 16. de pœnâ conventionali. Vide plura apud Sperel. p. 2. dec. 137. Conditiones autem sunt hæc. Prima, ut pœnâ non imponatur in fraudem vsuræ, sed ut creditor suum tutò habere queat: esto, desideret moram debitoris, ut per accidens ipse creditor lucrum inde ferat. Secunda, ut sit moderata, habita ratione rei restituendæ, & culpæ debitoris. Tertia, ut debitor fuerit in notabili mora culpabiliter; sine culpa enim nemo est in conscientia ad pœnam ullam condemnandus. Differre solutionem per 20. dies, communiter non esse notabilem moram, notant meritò nonnulli. Quarta, ut si partialiter sit satisfactum, remittatur & pœnæ pars. Quinta, ut nisi aliud exprimitur, non urgeat obligatio in conscientia, nisi post sententiam Iudicis, ut ex probabili sententia modò notavimus.

An renovari idem Contractus possit?

31. Difficultas octava: Si Massarius, seu frumenti venditor tempore præfixo ad solutionem, neque frumentum habeat, neque pretium, quo Mercator valeat satisfacere, poteritne iterum contrahere cum eodem Mercatore, & eadem vendere frumentum consignandum in sequentis anni recollectione, eundemque contractum toties renovare, quoties ipse Massarius solvendo non est; Rursus lucrum poteritne adici fortiter? hoc est poteritne pro frumento; quod nunc in secundo contractu emo, assignare pro pretio totam illam pecuniam, quam mihi debet Massarius, ex vi prioris contractus, in quo includitur lucrum metæ; Respondeo utrumque licet posse. Ratio prioris est, quia prius contractus fuit iustus, erit & secundus, & tertius, & ceteri. Ratio posterioris est, quia sicuti debitor debet mihi sortem, sic & debet lucrum metæ: ergo, sicuti cum sorte possum mihi emere frumentum, sic, & potero cum lucro metæ, lucrum metæ dico, non verò pecuniam debitam ex pœnâ, nec ex eiusdem pœnâ interesse, quia pœnâ non debetur, nisi accedente Iudicis sententia, ut dictum est. Lege Mofel. in summa, tom. 2. tractat. 12. cap. 23. num. 37.

§. VII I. De quibusdam modis contractus emptionis, & venditionis.

An creditum, seu chirographum, possit minoris emi nunciatum, seu anticipatam pecuniâ.

1. Si eiusmodi creditum, sive maturum, sive immaturum sit difficile, periculosum, litigiosum, vel cum expensis exigendum, licet posse minoris emi, certum est iuxta proportionem tantum difficultatum; imò etiam iuxta temporis longitudinem, quia quod hæc productior est, eò plura pericula timentur, & eò magis rogaris. Ita Molin. d. 361. Less. lib. 2. cap. 21. disp. 8. Salas de empt. & vend. d. 39. & tr. de vsuris, dub. 27. legatur Dicast. l. 2. de inst. tract. 10. d. 2. dub. 20. Ratio ulterior est, quia prædicta minuunt secundum communem estimationem rerum pretia. Quare si Princeps, v.g. Petro debeat mille, quæ Petrus difficulter posset exigere, tu

verò, propter amicitiam, vel industriam facillime licet emi minoris, etiam si ea recuperaturus sis tuo commodo, quia verò emis, quæti cum tantâ cultate creditum illud ex communi aestimatur, valet, nec tua amicitia cum Rege tibi nocere debet, ut certe non erit, si alij possent, tu nequius tantum emere.

Quod si tuum creditum est apud eum, qui solvere non est, vendere illud non potes. Ita Barthol. d. 3. in speculo Conf. disp. 6. quest. 34. quia id moraliter est vendibile, cum nullam habeat estimabilitatem in se.

2. Quando nulla est difficultas, nec periculum in exigendo, ut solet accidere in certis, tuncque chirographis, seu apodixis, licet tutius sit minoris nunciatum; Probabile tamen (contra Molin. d. 361. cit. Less. cit. num. 21. sed cum Fagund. lib. 5. de contr. cap. 16. dicente, id esse probabile, Laym. lib. 3. sect. 4. tract. 1. alijque, quibus addatur ipse Less. num. 65. qui fatetur, hanc esse probabilem, eamque docuit Less. Lam. Lovanij, & Dicastill. lib. 2. de inst. tract. 10. d. 2. num. 414. eandem probabilem existimantem) est, non posse. Ratio est, quia iura, seu credita communem estimationem præsumuntur, quam aestimationem pecunia numerata; & meritò: nam illa toto tempore quo non solvuntur, sunt intrinsecè inutilia. Adde, quod ultra nequeas, necesse est saltem pro tertia parte: ut communiter homines rogantur emere eiusmodi creditum, quæ hic est periculum vsuræ ex virtuali mutuo, quæ hæc est vsura venditio, & emptio illius aliquantulum in illis iuris. Potius est timendum, ne adit periculum futuri, quod certe erit cavendum, ut si valde minus pretio, sine titulo, emas. Si enim creditum mille reorum, v.g. sit tam facile, & tutum, ut post unum vel alterum diem exigas, poteris tribus, vel quatuor lulis minus emere, & aliquando nihil minus pecunie, ut ipsi post unum, vel alteram horam facile credimus exacturus sine difficultate sis. At si post unum, quæque, decem annos, poteris multò minoris emere propter pericula, & difficultates, & expensas, quæ, licet nunc in casu, de quo agimus, nullæ proliis provideantur, semper tamen minora ex longiori temporis lapsu occurrere posse, rationabiliter timetur. Vnde vides, id, non esse lucrum ex mera dilatione temporis quod est vsurarium: sed ex aliis iustis titulis, ut dictum est.

3. Hæc sunt facilia, illud magis controversum: si creditum immaturum certissimum, licet sit exactum fructuum, emi possit minori pretio, non solum à persona tertia, de qua hæc tenus dictum est, sed etiam possit minoris emi, seu extinguere ab ipso debitore?

Equidem concedo cum Fagund. l. c. n. 17. esto, Molin. l. c. dicat, id esse omnino improbabile. Ratio est cadens, quæ in casu præcedente, quia minus valet ius rei, quam res; & præterea, quia si fiat sine fraude, & fuit proportionato pretio, non apparet, cur ipse debitor sit excludendus ab eo, quod potest tertius.

4. Nota tamen per diligentem: Primò, in eo casu, quod eiusmodi venditio fieret principaliter propter difficultates exigendi: si ipse debitor earum difficultatum causa, nulla ratione ipsi debitori licere minoris vendere, quia sic venderet id, ad quod removendum ipse teneretur, ipse enim teneretur difficultates solvendi removere, & hoc impedimento solvere. Ideo etiam dictum est (immaturum) nam maturum debitum nequit minoris emi ab eodem, qui illud debet, is enim pari modo ex iustitia tenetur statim solvere.

5. Nota secundò, quod dico de eodem debitor, dici debere de eiusdem Ministro; Vnde illicite & contra quæ Ministri Regij, quorum Officium sit pecunias Regias exigere, & easdem solvere creditoribus Regibus, inquam, propter hoc caput ductum ex difficultate exigendi, minoris emunt ab eisdem Regibus creditibus debita Regis; Nam Ministri hi personam Regis gerunt.

et, atque adeo omnes difficultates superate ex iustitia, quo creditores integre satisfiant.

6. Ex qua posteriore notariq. evolve questionem sequentem: Petrus emit, vel conducit aliquid a Rege, eadem Regi debeat v. g. mille; Rex autem ex alio causa debet Hospitali, v. g. itidem mille. Quid ad hoc?

Respondendum excogitat Petrus: Regem orat, ut mille, quod Petrus Regi debet, solvat idem Petrus Hospitali, & sic liber sit Rex a debito, quod Hospitali debet. Hac facultate impetrata, seu cum spe eam impetrandi, emit Petrus mille Hospitali, v. g. aureis quinquaginta, creditum illud Hospitali, & sic loco mille aureorum, quos ipse Regi debebat, solum solvit Hospitali quinquaginta, licet hac industria utitur Petrus? Illicite, & Salas apud de Lugo *max. citandum*, quia Rex non poterat minori pretio extinguere illa mille, ita nec Petrus, qui a Rege illam computationem impetravit. Licet, putat de Lugo, *tom. 2. de inst. d. 376. §. 1. num. 103.* quia non est minister Regis, nec dum illam facultatem impetrat, se Regis Ministrem constituit, vel se obligat ad integre solvendum.

7. Verum, nisi hic distinguas, errabis facile: Nam si illam facultatem satisfaciendi Hospitali cum iis mille aureis debitis a Rege impetrasti, postquam minori pretio emissisti ab Hospitali creditum, licet predictam indistinctam excogitasti, neque inique illam usurpas. Ratio est, quia sic nullo modo es minister Regius, quoad solvendum Hospitali, iam enim nihil Rex Hospitali debet, sed tibi, qui Hospitali aequo pretio, ut supponimus, emissisti, & ex alia parte quando illud emissisti, tuum futurum aut futurum, amicitiaque Regis tibi nocere non debuit; At verum, si eam facultatem impetrasti antequam emeris creditum ab Hospitali, illicite, & inique te geris, si post impetratam facultatem minoris emas, seu extinguas eiusmodi Hospitali creditum. Ratio est, quia quando Rex tibi licentiam illam, seu communicationem concessit, transiit in te onus solvendi Hospitali aureos illos mille; omnis autem hoc involvit etiam obligationem solvendi sine difficultate; cum ergo tu debeas ex iustitia sine difficultate solvere, contra iustitiam ageres, si ex hoc capite aliquid exigeres; quod onus contra te certe non est, in ipso calu.

8. Nota denique terro: An debitor possit sic de debito immutato convenire cum creditore? Debeo tibi centum aureos post annum, do tibi nunc 50. & alia 50. debitor non post annum, sed post duos, vel tres. Respondetur duplici modo id fieri: Primo, per extinctionem prius contractus, & celebrationem novi, sic, verbi gratia, dicente creditore: Accipio 50. & restituendo contrarium, quo tibi mutaveram centum; & novum celebratum, quo mutum 50. per biennium. Atque hunc modum esse licitum per se patet; Vel secundum, nihil immutando, sed retinendo idem mutuum, quoad partem non redditam, cum extensione tamen ad biennium; &c. quamvis ultionem sic esse doceat Navar. apud Caram, *max. cit. videtur tamen non esse usurarius, sed licitus, ex Caram. la. Theol. moral. d. 13. num. 748.* cuius verba exhibebit, & approbat Dian. *part. 9. in d. 6. res. 24.* quia debitor tulit gravamen solvendi ante tempus, nimirum nunc illa 50. & Creditor subit gravamen expectandi per biennium pro aliis 50. ergo sunt sub pari gravamine; Constat, quia hic non est contractus mutui, sed innominatus: Do gravamen meum, ut des gravamen tuum, &c.

An liceat carius vendere credito, ut statim vilius numerato idem ematur, quod alicubi dicitur Porro, alicubi Pillizza, alicubi Baratto.

9. Indigens Petrus presenti pecunia emit a Mercatore, verbi gratia, pannum, credito, sub riguroso pretio, verbi gratia, centum aureorum: mox Mercator idem emit eundem pannum ab eodem Petro, pretio infimo.

mo, numerato; verbi gratia, octoginta: & Petrus remanet debitor in riguroso illo pretio auctorum centum, licet id sit?

Respondetur, in conscientia, & ex se, fieri licite. Ita Fag. *loc. cit. c. 34. Leil. loc. cit. d. 16.* modò verè, prædicti vendant, emanque, nec palliare velint mutuum, & eius usura. Ratio est, tum quia & prior, & posterior venditio iusta est, quippe iusto pretio sine fraude expedita: tum quia tertius quilibet Mercator posset eum pannum infimo pretio emere, ut omnes concedunt, cur ergo non potest illi idem? Imò is liberat Petrum labore quarendi alium emptorem: tum denique, quia merces ultroneè vilescunt; Mercator enim ut redimat prædictam mercedem, possit rogari ab indigente illo solet. Imò in hoc calu, quo rogatur, non solum infimo, sed adhuc viliori pretio redimere posset, ut vidimus, *sup. §. 4. n. 6.*

10. Atque hæc vera sunt, etiam si Mercator nullo alio animo vendat credito, nisi ut mox vilius emit numerato, & etiam si Petrus manifestet Mercatori se emere carius, ut eidem vendat vilius, modò enim hæc in pactum nec explicitum, nec implicitum deducantur, contra iustitiam non sunt.

11. Dixi primò. (in conscientia) nam alicubi, ut Castella, id prohibetur pena exilij in Africâ per biennium, & ut debitum non exigatur, & certe Covar. *l. 2. var. c. 3. num. 6.* hunc modum contrahendi vocat genus latrocinij maxime execrandum, & iustis pœnis vindicandum.

12. Dixi (ex se) nam ex adiunctis potest non raro sublatere iniustitia, ut si ementem Mercator obliget ad sibi revendendum, tunc enim supra pretium rigorosum imponeret onus pretio æstimabile, hoc est, obligationem revendendi. Nonnemo ex timoratis mercatoribus solet mittere eiusmodi emptorem ad forum, ut si ibi inveniat, qui velit emere, vendat: si verò non inveniat, redeat, nam sic securus idem mercator infimo redimit pretio.

13. Quid contra? Indigens pecunia Antonius vendit mercatori pretio infimo libram serici, inde post mensem, verbi gratia, immò post horam redit Antonius ad eundem mercatorem, emique illam eandem serici libram, pretio summo licetene, & iuste?

Respondetur, si non fiat ad palliandum mutuum, quia sic esset usura, sed vera sit emptio, & venditio, iuste fieri eodem modo, quo hæcenus, *numeris præcedent.* dictum est, & eadem rationes persuadent. Addit Molin. *d. 376. de Lugo t. 2. de inst. d. 26. scilicet. 13. §. 1. num. 193.* favet Caram *l. 2. theol. moral. num. 856.* id posse etiam fieri cum pacto retrovendendi, hoc enim nunc in favorem retrovenditoris edis, quia iam retrovendet maiori pretio, quare nunc pactum retrovendendi non est onus, sed immò ipsius beneficium.

14. Et ita quidem, si id sine fraude fiat. Verum, ego Meliana semel de hoc interrogatus, usura reum mercatorem feci, & fraudem inspexi in eo verbo (eandem serici libram) nam Antonius, cuius illa serici libra non erat, sed accepta à Domino, ut eam in opus intexeret, quia nummis indigebat, mercatori vendidit, seu potius tradidit cum pacto, ut nullo modo alteri venderetur, sed sibi post mensem reversuto. Profectò, si serici vendentis non erat, si mercator dominum perfectum non acquisivit in remobili, quæ non facit fructus, cum non posset de illo serico disponere, quia ratione dicenda non sit hæc mera usura ex mutuo, sub illo ficto venditionis contractu palliata?

An liceat vendere, vel emere cum pacto retrovenditionis.

15. Vendo tibi, vel à te emo fundum, verbi gratia, ea lege, ut quando ego voluero, vel quando inter nos conventum fuerit, puta intra duos, quinque, decem annos, ego tui tibi reddam, te mihi reddente meum. Quæro an licita sit, atque æqua conventio?

Et quidem hunc vendendi modum aliqui vocant dare in pignus: sed loquuntur improprie, pignus enim

enim non transit in dominium eius, qui illud accipit: at in casu nostro fundus sit emptoris, unde si perit, ipsi perit, atque ipsius sunt fundi fructus, non verò venditoris; Supponimus enim esse veram, validamque emptiorem? si enim ex aliquo capite invalida esset, certe fructus essent venditoris, res enim semper pro Domino fructificat. Lege Molin. d. 374. qui notat, quando eiusmodi pactum est pro tempore determinato, verbi gratia, intra decem annos, iis annis exactis, remanere absolutam venditionem, & tunc emptorem posse deinde rem, ut potè absolutè suam, aliis distrahere, quod antea, propter pactum, facere non potuisset. Notat insuper quomodo venditor, vel eius hæres possit agere contra tertium possessorem in casu, quo contra pactum ante tempus rem emptor distraxerit.

16. Porro adverte, pactum hoc retrovenditionis posse apponi tribus modis. Primò, ut sit in favorem venditoris. Secundò, in favorem emptoris. Tertiò, in favorem utriusque. Primum est, si quis tibi vendat fundum ea lege, ut eo volente restituere pretium, tu debeas reddere fundum. Secundum est, si quis vendat tibi prædium ea lege, ut volente te restituere prædium, ille debeat restituere pretium. Tertium est, ut volente eo reddere pretium, tu reddas prædium, & volente te reddere prædium, ille reddat pretium. His positis:

17. Assero, omnibus his tribus modis, pro tempore determinato, sive indeterminato, seu ad alterutrum libitum, licitam per se esse prædictam conventionem. Ita Molin. d. 374. Lessi. l. 2. cap. 21. d. 14. de Lugo loco citato, c. 1. à num. 185. Fagundez de contrah. l. 5. c. 45. Ratio est, quia potest servari æqualitas in hoc contractu, cum nulla iniuria vendentis, ementisve. Et sicut census ferè semper venduntur, seu constituuntur cum pacto explicito, vel saltem implicito retrovenditionis, ut approbaverunt Summi Pontifices, & ipsa communis praxis: ita hæc.

18. Illud tamen præ oculis accuratè semper habendum est, ut, quia pactum hoc est onus quoddam pretio æstimabile, is qui illud subit, debeat id reducere de pretio, seu de valore rei; nam si res valet decem, v. g. quando venditur absolutè, certè minus valeat, necesse est, si non absolutè vendatur, sed cum onere illam relinquendi. Ut autem hæc, & alia huc pertinentia explicatiùs habeantur, sic distinctè procedamus.

Pactum de retrovendendo in favorem venditoris.

19. Res vendenda cum hoc pacto, quanti minoris valet? Respondeo, quando adest lex taxans, ut in aliquibus locis esse audio, illam esse servandam, non est dubitandi locus. Quando ergo lex deest, diminui docent aliqui innominati apud de Lugo, l. c. n. 189. pretium debere per tertiam partem, ut si res valebat absolute triginta, cum eo pacto valeat viginti. Aliqui verò docent, diminui per quartam. Ita Bonac. de contrah. d. 3. q. 2. p. 3. n. 2. qui testatur, ita esse praxim Mediol. Sed melius alij id statuunt, esse decernendum prudentis arbitrio, expensis, longitudine, & brevitate temporis, periculis recuperandi rem vel recuperandi fortè deteriorem, &c. Reginald. Mol. Menoch. alique cit. à Bonac. loc. cit.

20. Res iam vendita cum pacto, quanti deinde debet redimi, pretione, quo res fuit emptæ, an quo valet tempore redemptionis? Respondeo, si præcessit pactum in contractus, ut emptor teneatur eodem pretio revendere (quod pactum esse licitum, docet Lessi. loco citato, n. 115, cum id sit pactum de rescindendo priore illo contractu, & non sit novus, qui requirit pretium currens tempore contractus: ut patet etiam in censibus, in quibus statutum est à Martino, Nicolao, Pio, Quintis, ut eodem pretio redimantur: supponere autem semper debet Lessius, rem non inveniri saltem notabiliter deterioratam) si præcessit, inquam, hoc pactum eodem pretio redimendi oportet. Quod si præcessit pactum de retrovendendo eo pretio, quo valebit tempore revenditionis (quod

etiam esse licitum idem Lessius notat, quia tunc potest tituli fieri novus contractus) sub hoc pretio erit retrovenditor celebranda; novus enim contractus requirit pretium currens.

21. Difficilius est statuere, si nullum præcesserit pactum, sed dictum dumtaxat fuit: *Vendo tibi hoc prædium cum pacto retrovenditionis*. In quo casu putò debere dari pretium currens tempore, quo retrovenditur. Nam est, quia tunc fit novus contractus vel retrovenditionis (nisi præcesserit pactum) obligatur solum rescindendo pactum præcedentem, novus autem contractus venditionis debet esse sub pretio, quod curret tempore, fit venditio, ut dictum est.

22. Denique: quid si fiat pactum, ut prædium revendatur pretio minori, quam sit infimum, quo tunc valet? Dico pactum hoc esse iniquum, & non servandum, quia in hoc casu retrovenditor retrovendit sine onere, ut supponimus: unde ergo minoris, quam valeat, redimi sine iniustitia potest?

23. Quod dictum est de re immobili, dictum est etiam de mobili, licet enim potes vendere, verbi gratia, equum, bovem, vestem cum pacto, ut emptor teneatur revendere: diminueret tamen aliquid de pretio debet propter hoc onus superadditum, ut constat ex dicto.

24. Petes, rem stabilem, verbi gratia, fundum, an tibi venditum, possides tu statim deinde locare, an sita iusta pensione à me solvenda? Respondeo, non solum rem stabilem, sed etiam rem mobilem, verbi gratia, vestem, bovem, equum, &c. Ratio est, quia iam est tua de illa disponere, ut libet, potes. Sollicitudine à palliata usura, ut si non intendas verè vendidit locare, sed solum lucrum habere, &c. quæ ceteris pallio facilius est in rebus mobilibus, quam in stabilibus. Vide simile quid paulò superius, n. 13.

Pactum de retrovendendo in favorem emptoris.

25. Ego, v. g. à te fundum hac lege, ut quoties in luero, possim à te recuperare pretium, restituo tibi fundum. In hac ergo venditione, quodnam erit pretium? Respondeo, erit aliquantò maius, ad arbitrium prudentis. Ratio est, quia venditor suscipit in se obligationem onerosam, ut reddat pretium, refumatque revenditam. At quando refumat rem venditam, non datur quantum accepit, sed quanti valet res eo tempore, quo rem refumat: nam si in manu emptoris res fuit deteriorata, æquum non est, ut redimatur eodem pretio, quo voluit sine illa deterioratione. Quod si pactum aliquod in contrarium præcesserit, dic illud proportionaliter, quo modo n. 13. attulimus.

Pactum de retrovendendo in favorem utriusque.

26. Si pactum sit, ut tum venditor, tum emptor possint rem redimere, vel revendere, eo tempore, quo in libuerit, pretium debet esse, & aliquantò maius, quam si venderetur solum cum pacto in gratiam venditoris, & aliquantò minus, quam si venderetur solum cum pacto in gratiam emptoris. Quare ita calculat Lessius, l. c. n. 120. si res valeret aureis centum, in hoc casu posset vendi, seu emi aureis 88. vel 90. ad arbitrium prudentis. Ratio est, quia sicuti pactum est in utriusque gratiam, ut pro utroque in aliquo pretium diminui, congruum est. At quando deinde revenditur, iustum pretium erit, quantum valet tempore, quo fit retrovenditio, modo, quo dictum est num. precedente.

27. Petes: In prædictis tribus modis fructus imputari ad quem pertinent, ad venditorisne, an ad emptoris? Respondeo, hæc, & similia, cum non sint admodum frequentia, & multum ad iuris peritos pertinentia. Lege apud DD. de Lugo com. 2. de iust. diffut. 2. 6. §. 1. & pro praxi Bonacin. diffut. 3. de controversiis, quæ sunt part. 7.

§. IX. De venditionibus, & emptionibus nomine alterius factis.

Venditio alieno nomine.

Si tibi famulo, vel mercede conducto res tanti, verbi gratia, decem aureis vendenda tradatur à Domino, multo magis, si dicat: *Vende in isto pretio*, si autem res decem, vel famulo iusto pretio, nec illum autem, ut aliquid tibi potes attribere quia res vendenda tota sit, ut ita dicam, fructu: ita Domino. Dices. At Dominus in priore casu determinavit pretium. R. Respondetur, censetur determinasse, ne minoris venderes, non tibi cessit reliquum (ni exprimat saltem tacite, ut dicitur *max*) nemo enim censetur prodig. rem suam. *de Molina disp. 363. Lessius d. 18. Fagund. l. 3. cap. 16. d. 45.*

Dixi tu vendas summo in isto pretio si enim vendidisti summo, nec tibi ille excessus, nec Domino rei cessit. *de emp. o. ut p. deceptio reddidit. Hæc faciunt que dicam num. 11.*

1. Quando autem Dominus indeterminatè dixit, et iusto pretio venderes: moralis d. gentia, hoc est, ea, quæ venditores rerum suarum communiter apponere consueverunt, est à te adhibenda, ad inveniendum etiam sumum pretium pro Domino: quia posito, quod exspectando superis officium vendendi, eam diligentiam tuam promissisti.

2. In eo casu, quo Dominus determinavit pretium, illa autem uti potes, ut scilicet statim pro te rem emas, determinato pretio à Domino: nam deinde licet vendere poteris plus, seu summo iusto pretio in tui utilitatem, quæ vendis rem iam factam tuam.

3. Verum, etiam naviter cavendum, ne velis fide emere ad palliandum fortum. Accipe signum veri, vel ficti animi satis evidens. In casu, quo deinde forte minoris rem venderes, si tuo damno velis vendere, & rem tibi petere velis, si fore periret: enimvero sinceram animum habes emendi, sed usum palliare te voluisti: convincens. Quid, si ad hunc animum nihil adverteas pro te emi, & deinde plus vendidisti? Respondetur, inspicere diligenter, quid sensisses, si ea pericula advertisses, nam tunc concides, quemnam animum habueris. Prof. et d. vi. credo eiusmodi famulo, animum habuisse subeundi pericula: volunt enim ipsi certo lucrari, quare excommuni ter contingitibus valde vereor, ne fictus sit animus emendi.

4. Quando denique Dominus determinat pretium pro te, atque illud plus, quod vendi potest, accipit ex parte famulo, iuste famulum illud accipere, atque nimis est clarum. Dico, expr. s. e, nam quando famulus, vel pretio conductus ad vendendum, servit mercede, non presumitur Dominus aliam mercedem, hoc est, excessum illum, quos res plaris venditur, velle etiam concedere, ut dixi num. 1. id, quod facilius presumitur, quanto gratis, & sine pretio quis servit, cuius explanationem iam sublo.

5. De famulo enim hæcenus dictum est, seu de eo, qui mercede conductus est: verum, si gratis rem alterius suscipit vendendam, iustè vales aliquid tuo labori proportionatum corradere: Iustè, docet Fagundez loco citato, etiam si expresse dixeris te gratis venditurum, quia sic mendax fuisses, non iniustus nemo enim tenetur gratis servire. Molina ibidem, omnino id negat, quia, inquit, in Domino putante te gratis suscepisse vendendi laborem, remanet erga te gratitudinis obligatio. Verum, Fagundez, ibidem respondet hanc fore obligationem animi grati, & incertam, quæ interdicit rem hunc servientem non potest, ne certum suum laborem compenset.

Fagundez sententia mihi arderet, nisi unum regularet obstat, si enim Dominus servisset te gratis non servitutum, certe elegisset famulum ordinatum, vel

Part. I.

amicum, qui sine pretio, laborem suscepisset, & quidem illum facile in tanta amicorum frequentia inveniret. Quoniam ergo tu Dominum, simulando gratis servire, deceptisti, illum indemnem reddere debet, si nihil credendo, ut opus. *de Sacrif. Missa, lib. 3. cap. 1. §. 3. d. num. 57.* per aliam occasionem fufius dixi. Solum igitur a iusto labori impenso proportionatum summe posses, quando alius forte inveniendus non fuisset à Domino, qui gratis servivisset: vel quando Dominus facile advertere poterat, te servientem non gratis servire, ut si esses in istum pauper, non vulgarem laborem suscepisses, vel hoc officio vendendi te sustentare soleas, tunc enim præsumitur Dominus mercedem servienti nolle denegare: & quidem quando pretium Dominus determinat, & nihil se exlicans, dat se vendendam mediatoribus, seu proxenetis ex officio, nec mercedem pro ipsorum labore solvit semper intelligitur excessum supra determinatum pretium ipsis pro sua mercede relinquere. Sed hi, similesque caveant, ne volendo carius vendere, damnum faciant Domino rei, plus debito venditionem differendo.

7. Ex his ultimo dictis colligi potest, quando famulus, se vili pretio addidit servitio alicuius, non possit regulariter petere amplius, adeoque nec se occurrere compellere. Ut ex *ibid. n. 59.* à me dictis satis colligi potest: quibus adde; quæ docet *Dicast. lib. 2. de iustitia, tract. 3. disp. 9. dub. 6. & 7.*

Emptio alieno nomine.

8. Si te rogavi, ut aliquid mihi emereres, quod cum emerere potuisses, verbi gratia, decem, misisti octo, non potes illa duo tibi seponere. Ratio est, quia conducto, quod annuisti emere, acceptasti utiliter per moral. in diligentiam rem meam gerere, & quam minoris potes, ac si famulus esset vel mercede conductus. Non igitur a probo (ut videtur approbate de Lugo *tom. 2. de iustitia, disp. 16. s. 1. & 2. num. 151.*) industriam cuiusdam famuli, qui emit rem pro se vili pretio, & deinde facta moral. ut aiebat diligentia, & non invento amplius Venditore pro illo vili pretio, ipse famulus vendidit rem Domino pro maiori corrente pretio, non inquam, approbo, quia erat obligatus primam eam emptionem pro Domino facere, hæc enim est diligentia moralis, ut non prætermittatur occasio emendi vili pretio pro Domino: ex industria volendi lucrari pro se. In eo tamen casu id non reprobarem, quo sine fraude famulus potavit eodem vili pretio facillè empturum pro Domino: quia tunc per iudicium (facile est, &c.) non omisit diligentiam moral. in pro Domino, & nunc non est sine culpa obligatus ad distrahendam vili pretio rem iam factam suam.

9. Quid si hic non possis emere nisi decem, tu verò in aliam Civitatem, seu alium locum à solitis mercatibus extraordinarium te transferas, ut minoris, verbi gratia, octo emas, potes illa duo tibi attribere, etiam si sis famulus (modo in servitis debitis Domino, non defis, nec differes emere cum ipsius damno.) Ratio est, quia non teneris nisi ordinarias diligentias exhibere, hæc autem est extraordinaria, & ex alia parte, qui utitur iusto boni industriis, non intendit Dominus, sed sit negotiari.

10. Quid pro ipso mero labore emendi? Si quis enim non est mercede conductus, potestne in aliquo occultè suum laborem compensare? Respondetur, idem hic dicendum; quod modò de labore vendendi dictum est num. 6.

Venditio in loco distant, An faveat vendenti alieno nomine?

Vna superest molesta mihi dubitatio: An si potes in utilitatem tuam subtrahere id, quod lucraris, quod do in aliam, verbi gratia, Civitatem per extraordinariam diligentiam peragendo rem pro Domino minoris emis, ut diximus num. 9. ita possis tibi seponere excessum

Hic 3. quando

quando per parem diligentiam in aliam Civitatem per-
gendo, rem Domini maiori pretio vendis? Videris certe
non posse, quia, ut dixi num. 1. res pro Domino ven-
ditur, & quocunque portetur, Domini est, Domini quoque
fructificat; Quare videris solum posse tibi sumere ex-
pensas, laborisque portandi aestimationem, cetera vero
debere Domino restituere. Ex alia parte Dominus, cum
rem tibi vendendam tradit, censetur solum a te velle
pretium vulgare in sua Civitate per diligentiam mora-
lem conquistum, cetera tibi remittere, nec multum
curare videtur. Quare, quando hic animus Domini
probabiliter praesumitur, qui regulariter videtur, posse
presumi in rebus minutioribus: non apparet ratio con-
vincens, cur tam diligens venditor eo extraordinario
lucro sit defraudandus.

*§. X. An Mercatoris remissio faveat ementi
alieno nomine?*

1. **E**X dictis statue: Quid sentiendum, si famulo, vel
cuiuslibet mediatori, verbi gratia, Sartori ementi
pannum pro Domino, dicat Mercator, se remittere
aliquid de pretio consueti, quod est, verbi gratia, de-
cem aureorum, & se dare pro octo, idque sive propter
amicitiam cum ipso mediatore, sive ut ipsum alliciat ad
frequentandam suam officinam; Quid, inquam, sen-
tiendum est, poteritne iuste mediator, sibi eos duos au-
reos reservare? Statue, inquam, posse, quia hoc modo
Mercator de suo duo illa mediatori remittit. Lege Molin.
disp. 362. Cave autem, ne furtum pallies, quod certe ca-
vebis, quando duo illi aurei verum sunt de pretio iusto rei,
& verum Mercator sine fallacia, non nisi pretio hoc, id
est, aureis decem, rem illam vendere est consuetus; secus
non de suo Mercator dabit, sed de alieno: & rursus ca-
vebis, quando moralem diligentiam ad emendam rem
ab hoc, vel alio Mercatore, quanti potes, minoris, non
omittis: si enim hanc non apponas, dolum contra Do-
minum sine dubio committes.

*§. X. De Deceptionibus occurrentibus in venditione,
& emptione.*

1. **C**um de deceptionibus eiusmodi, quando fiunt ex
errore, & dolo, superius aliqua tetigimus. lib. 3.
cum de iur. cap. 3 §. 4. num. 21. hic in proprio loco
ea, quae nondum sunt explicata, breviter erunt pro-
ponenda.

De deceptione in pretio.

Quando quis recipit (praescindendo à libera re-
missione, quae, quando praesumitur intercedere, dixi
per hanc occasionem superius, tr. 2. cap. 9. §. 1. num. 3.
vide etiam infr. cap. 8. §. 2. num. 16.) pro sua re minus
pretium, quam valeat, vel magis, quam valeat, emit,
ipsi in foro externo non datur actio, si non sit defectus,
vel excessus ultra, vel infra dimidium (quis hic sit lege
num. 14. & habes apud Lessium lib. 2. cap. 21. disp. 4.
num. 20. & Fagundez lib. 5. de contract. cap. 40. num. 3.
quibus adde Castro Pal. de iustit. comm. disp. 5. part. 1.
§. 1. num. 3. & passim Iuristas), quia leges civiles volue-
runt rescare lites, unde & apud illas invenies, licere
ementibus, & vendentibus se invicem decipere usque ad
dimidiam partem iusti pretij: At omnes Theologi com-
muniter docent, debere restitui totum id cum eius fructi-
bus forte perceptis, quod in venditione accipitur ultra
iustum pretium, seu ultra iustum rei valorem, vel quod
in emptione de iusto non datur. Ratio est manifesta, quia
nemini licet in conscientia proximum, ne in obolo qui-
dem decipere.

Dixi (communiter) nam novissime Ioan. Escobar
Corro in tractatibus tribus selectissimis, tract. 1. de ius-
tore foro, art. 5. in calce artic. num. 36. sic habet: Con-
stanter asserimus, hanc propositionem probabilem esse, Le-

ges civiles, & Pontificia, quae sustinent contractum, seu
nisi, & venditionis, locationis, & condictionis, & similia
les (id est, similes emptioni, &c. non vero alii, quia debe-
bi gratia, Dotis, solutionis legati, census, &c. emptione ac-
pretio, mercedem, intellige vulgari, non legitime
enim legitime aut superius videmus ne in eodem
praeferri potest) etiam si, inquam, interveniat lesa parte
vel supra iustum pretium, dummodo dimidium non ex-
dat, iuste sunt & accepta, prout debent, nempe, ut
cique omni dolo, fraude, & falsa asseveratione, etiam si
cedunt in foro conscientia, & venditor pro maiori
& emptor pro minori iusti pretij, cum his conditioni-
bus manet in utroque foro, modo nescat commo-
pretium: id, quod dicitur pro pueris, mulieribus, &c. non
cis, si forte vel ob levitatem, vel insitiam inco-
parie agant, &c. Haec ex illo, quia praedictam con-
nam fuisse probat duodecim argumentis, quorum
praecipua sunt, tum quia leges, tum civiles, tum
officia ita positive disponunt, nec solum permissum
tum quia Princeps potest transferre dominium rem
in alterum, tum quia Conventiones, & pacta
fraude iniusta in conscientia debent, &c. lib. 2.
gloss. lib. 2. cap. 2. dub. 4. numero 21. de legi-
tione secundo, de iustit. d. 26. sect. 6. & Sandi. The-
Navar. Molin. Salas al. obsequia ab eisdem citat.
adde Castro Pal. de iustitia commutat. disp. 5. part. 1.
§. 1. num. 3.
Notarium tamen facientem scripturam de venditione
cum latione infra dimidium, excolo à peccato, & non
fingit aliam venditionem, sed illam, prout est, publi-
scribit, quia ipsum excusat Officium suum in re publica
à publicis. Ita Sà, & Salas, quos citat, sequiturque
Castro Pal. loco citato, num. 5.

De Venditione facta duobus.

2. **S**i res nondum fuit tradita secundo emptori, &
netur venditor eam priori tradere: Qui prior est emptor
prior est in iure; Si autem res tradita sit secundo emptori,
hic antefectur priori, quia traditio dominium trans-
fert, atque adeo secundus habebit ius in re, quod est
fortius, quam ius ad rem, quod solum habebat prior;
hoc tamen casu venditor puniatur poena falsi, si pater-
tus, si iuramentum adhaeruerit, tenebiturque omnia dam-
na solvere priori; Qui prior emptor contra venditorem
habet solum actionem personalem, non autem realem
in ipsam rem venditam. Quae dicta sunt, habent locum
in locatione, & donatione, si quando duobus eadem res
locetur, doneturque.

3. **S**unt, nihilominus aliquot casus, in quibus pater-
endus est prior emens, licet res sit posteriori tradi-
ta. Primò, quando prior iam solvit pretium. Secundò,
quando est adhibitum pactum de non vendenda re
alteri, vel ipsa res est data in pignus ipsi priori
emptori. Tertiò, quando in prima emptione est po-
posita clausula constituitur, hoc est, quando venditor
constituit se nomine emptoris rem illam possidere.
Quartò, quando prior emptor est Ecclesia, vel bo-
cus pius. Quintò, quando secundus emptor emens
mala fide, hoc est, sciens esse alteri venditam; Quae
omnia vide apud Doctores latius, Molin. disputatio-
ne 322. & disputatione 569. Fagundez loco citato, &
trigesimo sexto, Lessium, dubitatione decimanona, & postea
apud quos etiam habes, quidnam sit praerogativa, quae
dos quis aliquid alicui vendit, & deinde alteri de-
bet, vel contrà.

Quando quis obligat operam suam singulis in
dum, & illa aequè commoda est singulis, verbi gra-
tia, eunti Romam, ut huc tuas literas ferat, an pro
sit alterum tantum accipere à me, si eodem unico la-
bore meas ferat. Lege apud Less. lib. 2. cap. 24. dub. 3.
num. 28. affirmantem, quia, inquit, an me à tua an
terius causâ car, non minuit aestimationem operae
pectu singulorum. Sic si medicus uno, eodemque

ptor rem eandem alibi fuisset empturus. Certum præterea, re integra, hoc est, existente adhuc re tradita, re in re gravi obligari ad rescindendum contractum, & ad reddendum totum pretium. Certum denique est, re debere rescindi omnia damna fortè ex tua deceptione consecuta. Quæ omnia patent ex Regulis generalibus de restitutione.

De fraude, & dolo interveniente in ipsa venditione.

11. Celebris est hæc difficultas, ac millies agitata, nam propterea eam omittere decrevissem, nisi in hoc negotio iudiciali, aliò amandare lectorem meum in re valde necessaria, & frequentissima, & quod reputetur ita implexa, ut testetur de Lugo tom. 2. de iustitia disp. 22. sect. 6. num. 87. sine, etiam Sanchez clarissimum aliàs Doctorem hac in re variè, & obscure locutum esse.

12. Advertendum ergo est primò: Cum aliquis rem vendit pluris, vel emit minoris, quàm ea valeat, duobus id modis facere potest. Primò, ignorans iustum rei pretium; & tunc dicitur deceptio in re ipsa intervenire, & non à proposito. Secundò, sciens, & deceptio tunc dicitur à proposito. Rursus hæc, quæ est à proposito, interdum fit cum dolo, ut cum quis aliquid fingit, vel mentitur, unde alter decipiatur; interdum sine dolo, ut cum quis absolute rem vendit eo pretio, quod sit supra rigorosum, nihil tamen fingat: quo pacto eumentem decipit quidem, seu damnicat à proposito, sed sine dolo.

Advertendum secundò: Eiusmodi dolo, vel etiam error potest accidere, vel circa substantiam rei venditæ, veluti si putes te emere aurum, & emis aurichalcum; vel circa accidentia, veluti si putans emere vinum verum, vel equum sanum, emas vinum novum, vel equum claudum. Quid intelligatur hic nomine substantiæ, & nomine qualitatis, explicabitur mox num. 17. clariùs.

13. Advertendum tertio: Ipse dolo, seu error substantiæ, vel accidentium dupliciter potest intervenire in contractu. Primò, ita ut dolo, vel error det causam contractus, id est, si error, vel dolo non adesset, nulla ratione iniretur contractus. Secundò, ita ut incidat in contractum, id est, patiens illum dolo, vel habens illum errorem, contraheret quidem, sed non tanto pretio, verbi gratià, emisset quidem illum equum, etiam si scivisset esse claudum, sed viliori pretio? Id, quod ex conscientia, & verbis, seu scriptura patientis dolum, est conciliendum. Subadvorte, dolum posse provenire, vel ab aliquo ex contrahentibus. Vel ab aliquo tertio, sciente & consentiente ipso contrahente. Vel denique ab aliquo tertio, nihil scientibus ipsis contrahentibus: Quando tertius est Procurator; Tutor, negotiorum gestor alterius, non dicitur verè tertius, sed cum faciat unum cum ipso, dicitur unus ex contrahentibus.

14. Advertendum quarto: Quando venditor non recipit dimidium iustæ æstimationis, ut si res infime pretio valeat viginti, ipse autem vendat novem, dicitur decipi infra dimidium? At verò, quando emptor solvit plusquam dimidiam partem iusti pretij; ut si res valeat rigorosè decem, ipse emas sexdecim, dicitur esse deceptus infra dimidiam, ut per occasionem num. 1. item inuimus. His præmissis, sint hæc tres regulæ.

Regula prima: Quando dolo contrahentis dat causam contractus.

15. Si dolo sive gravis, sive levis (lege de Lugo tom. 2. de iustit. disp. 22. sect. 7. num. 142.) vel error, sive in substantia sive in qualitate, seu accidentibus det verè causam venditioni, vel cuicunque contractui bo-

na fidei, & dolo proveniat ab altero ex contrahentibus, vel a quocunque tertio cum contrahentis consensu, Molin. disp. 259 & 321. Fagundes de contract. lib. 1. c. 1. & alios citatos. Præterea, Contractus est invalidus utroque foro: (lege Lessium lib. 2. cap. 17. disp. 3. que apud de Lugo tom. 2. de iustitia, disp. 22. sect. 6. num. 87. o. quàmvis horum aliqui dicant esse relictos, cum dicitur huic contractui, aliqui, esse ex iure natura, & ex una parte.) Excipit semper Matrimonium, quod validum est, quando non est error circa substantiam, de num. 24. Secundò: Datur deceptio, non deceptio, deceptio, vel contractum relinquendi, vel eidem contractui compensatione eius, in quo ipse innocens fuit. Tertio: Idque etiam si deceptio sit ultra, ut in dimidium. Ratio primi est, quia ubi deficit consensus, deficit contractus: at hic omnino deficit consensus, enim est dolum dare causam contractui, ut dicitur num. 13. Ratio secundi est favor, qui debetur innocenti. Ratio tertij est, quia sic meretur (etiam in foro canonico) qui dolose agit. Immo autoritate propria, et ante iudicis sententiam ipsum resistere à contractu potest, si velis, mihi dubium non est: quia ubi nullus fuit consensus, ibi repellere contractum proprio iure potest.

Dixi autem contractui bonæ fidei contractum stricti iuris in casu hoc, quando dolo dat causam contractui, validos esse, sed rescindendos, multorum fuit opinio, id, quod lege apud citatos Doctores, & ego innum. supra, c. 6. §. 2. n. 5.

16. Quid, si error sit in substantia, vel quædam dantibus causam contractus, sed nec aliquo ex contrahentibus, nec alio tertio dolum machinante? Respondeo, si sit error in substantia, nullus est contractus, quia nullus est consensus, ut patet ex dictis de contractibus in genere, si sit in qualitate, dicam mox in notis prima.

17. Quid hic intelligatur nomine substantiæ, & nomine qualitatis? Respondeo, id per maxime refert cognoscere, ne in multis erroribus prolapsi. Certum est ergo non intelligi hæc physice: Si enim tu velles emere equum ad iter multorum dierum, vel ad pælem gignendam; & loco equi juvenis daretur tibi equus annosus: Certè non esset deceptio in substantia physica, & tamen esset error in substantia in re nostra.

Et quàmvis in matrimonio deceptio illud irritans sit, quæ affert errorem in persona, & substantia physica, & perquam in qualitatibus, quando hæc refunduntur in errorem personæ; (de hoc vide Basilium Pont. lib. 4. de matrimonio, cap. 22. & ibid. citatum Themam Sanchez, & Agidius), at in aliis contractibus magis latè patet deceptio in substantia: ita nimirum, ut nomine substantiæ intelligatur illud obiectum, quod principaliter, & fere adequatè movet hominem ad contrahendum: nomine qualitatis, illud, quod minus principaliter. Quia si notabiliter res differat ab obiecto à te intento, & cogitato, dicitur adesse error in substantia: si differat leviter, dicitur adesse in qualitate. Affert Sanchez lib. 4. summ. cap. 2. num. 11. in simili dum exempla, & alia notat attulimus sup. lib. 3. cap. 13. cum de voto, quem locum redege. Si quis enim voveret Religionem, putans in ea carnes solere comedi, si inveniat in ea perpetuam illam abstinentiam, error erit in substantia Voti, quia notabiliter Religio inventa variat à Religione à se cognita, & intenta, atque adeò irritum erit votum: Sicus, si inveniret semel, verbi gratià, in hebdomada jejuniat, quia non notabiliter variat, &c. Patè modo, si quis decipiens dicat Romam parum distare, & ideo eius peregrinationem voveas, deciperis in substantia, si multum distet; at deciperis in qualitate, si non multum distet ab eo, quod dictum tibi est. Advertit tamen idem Sanchez illud (parum, & multum) debere sumi respectivè, non absolute, siquidem respectu nobilis puellæ, multum quid erit distantia pedestris decem milliarum.

milliarium, quæ non erit respectu ratiocii; & in magno
minore parva deceptio erit illa, quæ magna reputabi-
tur in parvo. Si enim, v.g. cognos. locum distare per
vicesdecim miliaria, cum distet per triginta, magnus
est error, & substantialis: At si putes distare per tre-
centa, cum distet per trecenta & triginta, parvus
est, & in qualitate. Ex his igitur in casu nostro ille
error, vel dolo erit in substantia, qui te decipit no-
tabiliter, quoad rem cogitatum in ordine ad contractum
quem celebras: qui leviter decipit, erit error in qua-

*Regula secunda: Quando dolo contrahentis incidit
in contractum.*

18. Si error, vel dolo non det causam contractui,
sed in contractum incidat, quamvis alter contrahentium
illo communicaverit, illumque sciverit, contractus
est validus in utroque foro. Teneatur tamen decipiens re-
ducere contractum ad æqualitatem, atque omnia damna
decepto refarcire. Ita Molin. 352. §. quarta conclusio. Less.
lib. 1. cap. 7. d. 15. num. 28. Fagund. l. c. lege c. delicti, de em-
ptione. Ratio est, quia hic adest consensus ad rem, seu ad
substantiam, & solum deest ad accidentia, hoc enim est
dolo incidere in contractum, ut num. 1. explicuimus:
ergo non est cur non sit validus contractus. Debet ta-
men, ut dictum est, reduci ad æqualitatem, supplendo
de pretio, quod deest: unde fit, ut si sit deceptio ultra
dimidium, adhuc sit validus contractus, sed supple-
mentum afferre etiam per forum externum compellatur
decipiens, nam si deceptio non fuerit ultra dimidium,
solum compellatur per forum internum, ut num. 1. vi-
dimus.

*Regula tertia: Quando dolo tertij dat, vel non dat
causam contractus.*

19. Si error est in qualitate (nam si est error in sub-
stantia, ut si habas vitrum pro gemma, iam ex regu-
la generalis dicta num. 15. semper contractus est nullus,
quia nullus est consensus) si inquam, error est in quali-
tate, æque inductus à tertio, nihil scientibus contra-
hentibus sive error, vel dolo non dederit, sive dederit
causam contractui, Contractus est in utroque foro va-
lidus. Ita Less. Fagund. Molin. citati. Secundò, datur
ratio deceptio, ut possit agere contra tertium decipien-
tem, tum de damno, tum de dolo. Tertio non datur sa-
tis deceptio relinquendi contractum, sed solum pec-
candi supplementum pretij, si quod fuit. Ratio, primi
dicitur est, quia, quando in contractibus oneratis dolo
est inductus à tertio, immò etiam, quando ipsemet con-
trahens sua falsa opinione se decipit, adest sufficiens
consensus ad contrahendum: omnes enim ex Fagund.
lib. 1. de contrah. cap. 42. num. 16. implicite se intendunt
obligare, quoties ipsi contrahentes non participant
de dolo, nisi enim sic intendatur, nullus unquam
contraheret, essetque continua discordiarum semina-
tio, cum possent semper homines dicere se deceptos
esse, se, si seivissent, non contrahuros fuisse, &c. nam
propter eandem rationem, quando bona fide duo con-
traherent, nullo dolum machinante, si deceptio sit in
pretio, erit validus contractus, sed solum agetur de
supplemento, &c. Ratio secundi est indemnitas dece-
pti: Et adverte inter cetera damna esse etiam excessum,
quo patiens dolum emit rem, quam similem minoris
emisset alibi, ut manifestum ex se est. Ratio tertij est,
quia si in hoc contractu est sufficiens, licet implicitus
consensus, ut diximus, constabit contractus, quare non
erit ratio, cur rescindatur.

20. Scio Lessium lib. 2. cap. 17. dub. 5. num. 33. loquen-
do, quando res est integra, quod certe non est impro-
babile, putare esse rationem, cur rescindatur, atque
ad hoc deceptum posse in conscientia, antequam à
iudice cogatur, non stare contractui, quia ipse non con-

sentit absolute, iuxta l. 77. ff. de contrahenda emptione
Non consentit enim, nisi posito dolo illius tertij. Verum,
hæc lex non obstat nostro dicto, neque hæc ratio. Non
ratio, quia hæc solum militat quando in dolo commu-
nicavit alter ex contrahentibus, & militat etiam in do-
nationibus, & promissionibus merè gratuitis, ut in lega-
tis, institutione hæredis, & similibus, quæ irrita sunt, si
error contingat circa causam, & motivum principale do-
nandi, unde cumque proveniret error; non vero militat
in emptionibus, & venditionibus propter rationem
modò à nobis insinuatam num. 19. in ratione primi di-
cti de Fagundez l. c. item Molin. tract. 1. de inst. d. 209.
& Sanchez in Decal. lib. 4. c. 2. & de Lug. tom. 2. de inst. d. 22.
lib. 2. n. 69. & 89.

Notationes quatuor circa prædicta.

21. Notatio prima: Si emens dicat expressè in hunc
modum: Si vinum non est vetus, nolo illud à te emere (idem
puto, quia æquivalens est si dicat: *Vende mihi vinum ve-
tus, vel illius loci*) contractus nullus erit in casu, quo de-
prehendatur vinum non esse vetus, nec illius loci, etiam
nullo præcedente dolo venditoris, vel alterius, quamvis
sit error in sola qualitate. Ita Dicastill. lib. 2. de inst. tr.
3. d. 1. dub. 6. & tract. 8. d. 4. dub. 1. num. 5. sine. Ratio est,
quia in hoc casu consensus fuit conditionatus, quare,
conditione non posita, nullus fuit consensus; nisi
forte addit aliquando consensus implicitus, id quòd
evenit, quando dicta res accepta est eiusdem substan-
tiæ, eiusdemque bonitatis, utilitatisque cum illa, quæ
à te expetita fuit: at si vinum novum sit æquè bonum,
ac vetus; Dixi (eiusdem substantiæ) nam si esset di-
versa, ut si esset oleum pro Vino, nullus est contra-
ctus, quamvis tu, si seivisses esse oleum etiam emisisses:
quia tunc tuus consensus nunquam fuit circa substan-
tiam olei.

Si verò eiusmodi venditionis contractus cum errore
circa qualitatem, nequaquam sub prædicta, vel simili
conditione fuit celebratus, nullo dolo præcedente, valia-
dus erit contractus, ut si emens dicat: *Vende mihi vinum,*
intendens emere vetus, cum tamen postea deprehendat
esse novum. Ratio est clara ex dictis, quia hic adest con-
sensus ad substantiam, error enim solum est in qualitate,
quæ, quia hic loquimur nec emptio facta est sub conditio-
ne, quia voluntas ementis mente retenta nihil operatur
nec ex alia parte præcessit ullus dolo; ergo ex nullo
capite infirmabitur emptio, quantumcunque dicat hunc
emptor, si seivisset, non emissem; atque, si iusto
pretio emptum est vinum, nihil est præterea supplen-
dum.

22. Notatio secunda: Quando dolo dedit causam
contractus, & univèrsaliter, quando decipiens ementem
decepit: obligaturne semper idem decipiens monere de-
ceptum de dolo, ut si velit rescindere contractum, test-
eindat, vel supplementum pretij accipiat? De dolo posi-
tivo agimus: nam de dolo negativo, id est, quando ven-
dens nihil dicit, non tamen revelat vitium occultum
rei, quam vendit: dicemus mox à num. 32.

Respondeo, si res non est integra, verbi gratia
emptor iam bibit vinum, non est venditor obli-
gatus monere. Ita Molin. 352. circa finem; quia super-
fluum id esset, solum igitur suppleat pretium: quòd si
pretium fuit æquale, ad nihil obligatur, sed solum ad
pœnitendum de peccato doli secundum eius gravita-
tem. Si res est integra, erit distinguendum, nam si
res æque illi emptori utilis est, non obligabitur vendi-
tor monere, quia, licet emptor involuntariè emerit, nunc
verò rem habendo æque utilem, potest præsumi ipsum
assentiri, vel certe non valde esse invitum ad eam reti-
nendam. Sed in pretio debet semper fieri æqualitas, ut
certum est. Quod si non est æquè utilis, vel saltem
fere æquè, aderit certe obligatio monendi, & rescin-
dendi contractum: quia si est in te gravi, sicuti gravi-
ter decepsisti emptorem, sic graviter contineres in
deceptione

deceptione. Dico (in re gravi) nam Molina loc. cit. excusatur a mortali vendentes, dum clamant vinum suum esse vetus, esse pretiosum, esse talis loci, cum non sit: si enim aequalis est bonitatis, & pretij, non graviter (ait) sic laedunt emptores. Verum, ergo inde etiam hos regulariter excuso, quia iam omnibus est exploratum, eos exaggerare, & ut alliciant ementes, sic proclamare.

23. Notatio tertia: Quod contractus quibus dolus causam dedit, non obligent, nec sint validi, &c. velum habet, etiam si firmati iuramento fuerint: quia iuramentum promissorium adhaerens contractui non potest intelligitur conditionatum, id est si contractus est validus; id quod clare docuimus lib. 3. cum de iuramento & docet Fagundez, loco citato, cap. 42. num. 11. alii que.

24. Notatio quarta: Haecenus allata non omnia procedunt in contractu Matrimonij, de quo a nobis dictum est sup. lib. 3. §. 5. num. 26. & poterit legi Sanchez, lib. 7. de matrim. d. 18. & deinceps nec in sponsalibus, ex eodem lib. 1. de matrim. d. num. 3. quae, cum tendant ad insolubile vinculum Matrimonij, requirunt omnimodam libertatem, immo nec in professione religiosa, nec item in votis biennij Societatis I E S V, quibus videri poterit de Lugo, l. c. n. 88.

De vendente rem cuius vitium non cognoscitur ab emente.

25. De vitio intrinseco rei agimus, quod est quando res ipsa, quae venditur, non habet solitam bonitatem intentam ab ementibus. Nam vitia, ut sic loquar, extrinseca, non esse necesse aperire, colligitur ex dictis sup. §. 4. extrinsecum autem vitium illud appellamus, quod rei pretium diminuit ratione alicuius extrinseci, ut ob abundantiam brevi superventuram, ob raritatem futuram emptorum, &c. de qua re ibid. dictum est satis.

26. Iam verò certum in nostra hac quaestione est ex Molina d. 333, Salas dub. 34. num. 4. Valentia, tom. 3. d. 5. quæst. 20. part. 3. & 4. ex S. Thom. 2.2. quæst. 77. artic. 3. Primum, Vendentem sive interrogatum, sive non interrogatum, qui tacet vitium intrinsecum notabile rei quam vendit, quo cognito, emptor non emisset; irritum, sive certe irritandum facere venditionis contractum, peccare, & ad restitutionem obligari. Ratio est, quia tunc, cum dolus det causam contractui, decipitur in re gravi emptor: unde debet ipsi restitui etiam in foro conscientiae pretium: immo ad illud rehabendum datur in foro externo actio, quae vocatur Redhibitoria.

27. Certum est secundò ex Dical. lib. 2. de iust. tr. 9. d. 4. dub. 4. n. 35. in eodem casu, si cognito vitio, adhuc emptor emisit, validum esse contractum propter consensum implicitum (nam supponimus rem esse eiusdem substantiae) nec peccari a vendente, quia si diminuitur de pretio, & adhuc emptor emisit, illi damnum non infertur: verum, tum in foro externo (nam in hoc casu datur emptori actio, *Quanti minoris*) tum in foro conscientiae, semper reddi debet excessus, si forte is excessus fuit: & praeterea post emptionem monendus erit emptor de eo vitio, ne scilicet is rem eandem maiori pretio alteri vendat, puta, ut non vitiatam, cum tamen vitiatam sit, vel ne damnum faciat alicui res vendita, ut si esset equus calcitrosus, &c.

Ex dictis excusatur vendentem, proportionato iuxta vitium pretio vinum, quod venditor scit brevi corrumperendum, si ipse probabiliter putet ab emptore brevi, & in usum communem esse consumendum: quia tunc nullum damnum infert ementi; sed si probabiliter putet ab emptore esse servandum, quia tunc illud vitium occultatum in ipsius ementis damnum cederet, ut etiam cederet, si vinum illud esset adhibendum ad medicamenta, &c. Lege Medicinam non excusantem, cap. de

ref. quæst. 34 & 35. & Salonium excusantem 22. art. 1. d. 1. art. 3. sed sunt conciliandi modo, qui hic ponitur.

At unde sciam emptorem fuisse, vel non fuisse, putum? Respondet ex circumstantiis, ex eius facie, eius iuramentum, &c. ut modo innui num. 13. in hoc casu. Quandonam obligatur venditor monere emptorem, recindat contractum resque reddat, pretiumque sumat, satis item innui modò in notione sup. num. 22.

28. Certum est secundò: Quasi vitium, quod dicitur, non est abile respectu finis, vel voluntatis ementis, valens item esse contractum, & inde propter illud vitium aliquid diminutum est de pretio nihil esse restituendum. Ita Less. 2. cap. 21. num. 1. Molina. l. c. Quod si non sit diminutum, restitutionis, immò & admonendus erit emptor, ne eadem vitio plurius alteri cum iniustitia vendat, vel alium alteri faciat modo iamiam dicto num. 27. Contra tamen hic supponamus emptori voluntariam esse emptionem quoad substantiam, vitium verò esse leve, erit saltem id peccatum mortale, quando pretium restitutum.

Dixi (respectu finis) si enim est æquè utilis habere superius, n. 22.

Dixi (respectu voluntatis) nam si voluntas ementis explicita, vel tacita, fuit conditionata, sic: Si res talis si vitio caret, &c. emo, secus non emo invalidus erit contractus ex defectu conditioni non purificata, ut etiam sup. num. 21.

Ex dictis num. 16. colligitur: Is, qui semina contra vendit pro recentibus: Qui Medicinam effusa pro efficaci: Qui ovem morbidam pro sana: Qui servum furacem pro probro: Qui pannum, vel gallicantem adulterum, vel cariosum pro firmo: Qui frumentum, vel frumentum, quae diu servari nequeunt, videt emptorem velle diu notabiliter hanc servare: Qui rem litigiosam pro secuta: Qui rem amissionis periculo subiectam (ut sunt, verbi gratia, bona haereditaria quae a die commissae haereditis confiscationi subiacent pro non subiecta, &c. colligitur, inquam, hunc peccare contra iustitiam, obligarique ad restitutionem tum excessus pretij, tum damnorum, quae forte latius sequentur, qualia essent, si ceterae oves morbosae morerent, mors contingeret fumentis medicamentum, &c. Ratio autem est quia venditor rem venalem exponit, onerosum contractum per venditionem celebrare intendens, debet sicut bonam monetam accipere, & tradere rem utilem. Nam propter eandem rationem tenetur de evizione, id est tenetur iactantem rei refutare, si ab alio contra ementem res evicta tur, &c.

29. Adverte, si sine fraude, vel culpa ignoratus vitium ab utroque contrahente, solum erit supplementum pretium, si iustum non fuit: quod si fuit error in substantia, poterit emptor, si velit, ratificare emptionem, sed & poterit renuntiare: at si fuit sincere celebratus contractus sub protestatione cuiuscumque vitij fieri apparendi, cum tunc adsit haec conventio, ne pretij quidem supplementum erit conferendum, quia iuxta periculum apparendi vitij taxatum est pretium: id enim operatur non iniusta illa conventio. Atque alicubi esse legem, seu consuetudinem, ut res, praesertim animalia semper vendantur sub eiusmodi conventionem, quam certe approbo, ad tollendas lites. Immo non improbabiler putarem, id etiam tacite habere in occultissimis quibusdam vitis, quae non solent vendere in communem cognitionem: Quidquid dicat contrarium Barthol. a S. Fausto, in specul. confess. d. 1. quæst. 14. secus vendenti servum, vel equum, qui per unum, vel alium diem moritur apud emptorem, praesertim ipse emptor litem movere, dicens, morbum per se fuisse ante emptionem in servo, & equo non postea, atque adeo velle sibi reddi pretium, et

tem 22. maiorē eius partē: opponēt interim vendi-
tū huius. Nec sibi emptor persuadēat, advocet Anato-
miam, qui viscera ex arte naviter exploraturos. Quis
enim huiusmodi nugas vacuas aures daret? & ratio esse ulte-
rius potest, quia tanti res apud communem estimatio-
nem valet, quanta eius bonitas bona fide expertibus
certat, qui nullum respectum habere ad occultissimam
de vitiis consequuntur. Vide, quā non multo post di-
nam, 34.

Porro quatuor super sunt quæstiones, faciles duæ; duæ
molliores.

Res vendita solum vitiosa ex parte.

1. num. 1. Quæstio prima facilis: Quando plura siqul ven-
turi, quatum aliqua sunt notabiliter vitiosa, aliqua
ne cum, item, crime validus, an in invalidis contractus.
Respondendo, cum Bonac. *contract. d. 3. q. 2. p. 6. num. 3.*
Si quis, vel res habent inter se connexionem, specta-
le ementis, & invalidis erit quoad omnia, frustra-
tur enim suo fine emptor; Vel non habent, & tunc
valides erit, quoad partem non vitiosam, quia tunc ma-
gis militat illud iuris: *Villo per inutile non vitiatur*.
Exemplum: Vendis duos equos ad equitandum; constat
utrumque, quoad alterum equitatu apum; si alter ineptus
veniens. Vendis oldem duos equos ad thedum tra-
hendum; nulla est venditio, si alter e equis inventiatur
ineptus.

Fruſtus rei viſioſa vendita cuius?

an. 11. Quæritur secunda facili: Quando propter præce-
dente colunt relumit venditor rem quam vendidit,
quia erunt ij fructus, quos forè produxit res sic tempta-
Respondio, cum res fiat cūctus pro Domino, eodemque
tempore quando contractus fuit in valdus, si fructus erunt
victorias (ut etiam ipsi res perisset si perisset) deducit
tunc expensis ab emptore forte factis, & compenlat
damno, si quid ab eodem ex vi vitiosa illa venditione ac-
cepit fuit. At vetò quando fuit validus, erunt empto-
risque tunc emptor factus fuit Dominus rei. Ita idem
vid. in 18. alios citans.

Vitium patens an manifestandum?

31. *Quæstio tertia molesta est: An vitium patens non
nisi rei, v.g. equum esse monoculum, debeat ex iustitia
translati emptori, qui illud non advertit?*

Respondet, hac in questione maxime ad extendendum
etiam ad tale facere, hoc negat, aliud, verbis
ad ratio, pollicite abscondere vitium. Hoc posterius
nonquam licet: Vnde damnamus passim hoc, qui d
nocte, vel sub tenebris, v. admixtas cum bonis dar
opera merces vendit, ut carum vitia non advertantur
et, qui infundunt guttam argenti vivi in equum
habetum, quae generosus apparcat, & eos, qui sub ve
his habere lateant fuisse rei, verbi gratia, cui vitium

Vendo bene quicum quasi fecum, quasi claudum, quasi
facum (sic loquuntur Siculi) plenum offibus &c. R. A.
no est; quia quidam est decipere, si hoc non sit? R.
res volunt: (dixi) nam si sic dicatur sincere, ne re
procedat ad damna forte futura, vel forte occulta, tunc
procedit non est positive decipere, sed prudenter agere
ut modo dnm. 29. dictum est. Illud prius, hoc est, ta
re manifestum vitium, non est improbare carere
in damni alterius. Ita Turr. d. 58. dub. 2. aliqui apu
Dictionum part. 1. tract. de contract. resol. 39. Bonac. loci
1. 2. alios citans. Dicat ill. lib. 2. de iust. tract. 9. dispo
d. 2. parum, 10. cit. D. Thom. Molin. Azor. Navar. alio
quia venditor non obligatur facere partes em
pura, offendendo ea, quæ ex se parent, & videre
ille potest emptor. Si tamen ex inculpabili inadverten

tia, vel hebeti sensu, vitium manifestum emptor non videat, obligabitur venditor illud ostendere, quia venditor obligatur tradere rem, non vitiosam, & ex alia non habet hic excusationem ductam ab emptoris prudentia cui se committere possit?

Interrogatus de vitio, quid respondebis?

33. Quæstio quarta præcedente molestior: An venditor interrogatus de mercis bonitate, vel malitia obligetur, semper, & quandoque vitium notabile patifacere? Respondeo obligari, non solum, quando expresse, sed etiam quando tacite emptor interrogat, ut si emptor ostendat fide vitium, verbi gratia, emere, quia illud diu servare vult, id enim est tacite interrogare de bonitate vini. Ratio est, quia secus dolus daret causam contractui, & consequenter invalida esset venditio. Excipere primo, nisi venditor sincere, & sine fraude aperte emptori fateatur se nolle rem suam vendere, nisi prout est, iuxta modum dicti *rem. 29.* Excipe secundo, quando vitium est parvi momenti, quo etiam cognito, indicatur ex circumstantiis emptor empturus fuisse: tunc enim dolus non dat causam contractui, solum restituendus erit excessus pretij, si carius, quam valeat, res vendita sit. Verum, si vitium sit dicti parvi ponderis, & nihilominus ex circumstantiis cognoscatur, eo vitio cognito, emptor empturus nequaquam fuisse, invalida est venditio, quia ea tunc equiparatur venditioni conditionate, sic *¶ Nolo emere, si adsit hoc vitium.* Cum igitur adsit vitium, deesse consensus, ut supra dictum est in *Notatione secunda*, & consequenter obligabitur Venditor pretium totum reddere, remque sibi sibi resumere, nisi aliter voluerit emptor.

De vendente rem incogniti valoris.

34. Iam verò occasione vitij non cogniti in re, de quo hæcenus disputavimus, dicamus aliquid: Primum, de valore rei non cognito: Secundò, de ipsa re non cognita: Tertiò, de vitiosa solutione per monetam falsam. Quoad primum, id explicabitur discutendo venditionem quandam, quam olim Mellanæ contigisse meminimus.

Nobilis quidam Vir vendidit cuidam, exiguo pretio, vas antiquum praeagrande in Concha formae expansum, rude aspectu, & ut putatur ex vulgari metallo solum; Voluit ergo emptor ex vase illo centum circiter librarum ponderis, aliud elegantioris formae, & magis ad usum accommodatum constare: sed interfundendum adverterunt periti Artifices, illud constare ex pise Corinthio, pretiosissimo, quare separa erunt auriprecissimi quasi libras triginta, totidem circiter argenti, reliquum ætis, ac stanni. Ut rem venditor inauduit (statim enim fama, quasi de invento thesauro per Urbem increbruit) ad Iudices tunc delituit, recuperaturus, si potuisset, potium, ut ipse clamabat, istum reit à se per errorem venditæ. Quod Iudices illi deprecirent, ego gravissimis tunc dilentibus negotiis non adireti: nunc verò, cum hæc scribo, eiusmodi calulus in mentem venit, & quid decernendum in conscientia fuisset subscribo.

35. Profectò casus novus non est, solet enim de co
disputari ab Authoribus, Saloni. Lessi. Bannez, Molin. Re
ginald. aliisq. apud Dicatilli. lib. 1. de inst. iust. 9. disp. 4.
dub. 9. n. 133. sub exemplis de gemma, herba pretiosa, rud
auro, & similibus ab eumentibus, vel vendentibus min
cognitis, de quibus, antequam resolutionem de incognitis
illo vafe afferam, sic statuo.

36. Si quis emit vitrum, quod communiter tale existimabatur, & pro vitro illud alteri vendidit, sed deinde in manu tertij cognita est gemma, ad nihil tenetur hic posterior emptor, sicuti nec ille prior, si illam post emptioem, ut gemmam cognovisset. Idem sol.

accipere; nec, si tu à me quid furas, potero ergo alterum tantum furari à tertio. Non igitur hæc est doctrina Navarri quasi Zambellus, ascendit. Navarri enim non citat recte, licet non admodum clare, distinctionem veram tradit. Explico; Monetâ vel primò falsâ et ex mitione metalli vilioris, vel secundò ex defectu ponderis, vel tertio ex signo regio, quod à falso monetario privata auctoritate monete iusti ponderis, iustitiamque metalli imprimitur, cum deberet illud imprimi auctoritate Regis.

44. Dico primò cum Navarri, & Molina 1.3.d. 709. 1.2. si expendatur moneta falsa primo, & secundo modo, peccari contra iustitiam, cum obligatione restitutionis. Addo ergo (ad explicationem maiorem) cum non discernimus, ut si cognoscens falsitatem id facias, pecces cum obligatione restitutionis, si eam inculpate non cognoscens, non pecces, sed statim, ac cognoscens obligaris ad restituendum pretium ei, qui damnum sentit; obligaris autem non ex iniusta actione, sed ex obligatione, quam habes solvendi iustum pretium pro re empta.

45. Quod si nullus damnum sensit ex tua hac expensione bona fide facta, & ex illa tu læpior nequam ex redditus, ad nihil te obligat iustitiam de Lugo 1.2.d. 1. inf. num. 6.

46. Dico secundò, cum eodem Navarri, si expendatur moneta falsa tertio modo, non peccari contra iustitiam; etiam nim, peccaverit is, qui signum regium contrarius est, non peccas tu, qui expendis, quia per eiusmodi expensionem nullum alteri tertio damnum inferas, iam enim tertius habebit monetam: quæ æquè in foro estimabitur, ac quæcunque alia legitima.

§. XII. De fraudibus ex Monopoliis.

Monopolium Græcè, Latine unius venditio, multis patitur, & multis excusatur modis, quos diligenter iam subiciam.

Monopolium ex privilegio.

1. Quando aliquis vel aliqui pauci obtinent à Principe Privilegium, ut ipsi soli vendant, distinguendum est. Nam si rationabili causa est id illicitum cum onere restitutionis, quod primo loco subeunt ipsi Privilegiati, secundo loco ipse concedens. Ratio est, quia sic fit iniuria aliis volentibus similiter vendere merces. Si vendit ex causa rationabili, licitum est, & excusante iniuriam eadem rationabili causa, dummodo pretium, pensum omnibus, iuste constituitur, non vñò considerata hæc restitutione apud unum venditorem, quæ per accidens est: Si conciliatur Sotus, Med. Sylv. aliique apud Salus, dub. 38. n. 2. qui negant, cum aliis apud eundem, & Bonac. de contract. d. 3. q. 2. p. 5. cui concedunt.

2. At, quænam rationabilis est eiusmodi causa? Respondet, bonum publicum, quod ferè accidit in tribus casibus dumtaxat. Primò, quando Princeps eget pecuniâ ad bellum necessariâ, vel opera Regno necessaria: tunc enim serva is conditionibus servari solitis in vestigibus imponendis, vendere poteris hoc privilegium, & pecuniam ei operi applicare. Secundò, quando, nisi daretur hoc privilegium, ut unus, vel pauci vendant, nemo, vel pauci merces importarent in Civitatem, saltem continuatè, & certò, ob sumptus, quos sine eo privilegio recuperare vendentes non possent. Id fieri accidit alibi in imprimendis libris, hic in Sicilia in importanda nive æstatis tempore: nisi enim haberent illi Impresores privilegium, ut ipsi soli ad decem, v. g. cum librum imprimant, & illi soli nivem importent, iis facile carebit Respublica. Tertio, quando ob benemerita alicuius artificis aliquam novam artem inventientis conceditur, ut ipse solus eam exerceat: conducti enim ad publicum bonum, sic allicere homines ad novas artes.

3. Petes: Quando vendit Princeps hoc privilegium

Part. I.

potestne sibi applicare pretium? Respondet, nequaquam. Ratio mihi est manifesta, quia, cum ipse illud possit concedere, solum propter bonum publicum, obligabitur, quando hoc intervenit, illud concedere: at nemo pretium accipere iuste valet ob rem quam obligatur ex iustitia faceret: ut certè obligatur ex suo munere & pacto implicito cum Republica, Princeps bono publico prospicere. Dices, accipiet quasi gabellam ad onera Respublice sustinenda. Respondet, assentior: sed tunciam erit ob Reip. bonum, & nihilominus debet solennitates, & conditiones iustæ gabellæ, ut modò innuimus, servare.

5. Petes iterum: Princeps poteritne taxam pretij eiusmodi mercium relinquere arbitrio huius privilegiati? Respondet, Lessius lib. 2. c. 21. num. 149. sic merito distinguit: Si merces sint pertinentes ad victum, & cultum, vel quid simile ad vitam necessarium, debere Principem taxare pretium, si ad ornatum, deliciasve, posse non taxare. Ratio est, quia in necessariis facile populus gravari continget ab uno venditore, quod incommodum vitare tenetur Princeps: At in non necessariis, cum non ex necessitate ea emanant, non est tam facile eiusmodi populi gravamen.

Monopolium ex compallo.

6. Si venditores conspirent in pretium, ita ut vendant supra legitimum, aut supra rigorosum, peccant cum onere restitutionis excessus, & damni inde sequuti, idem, si emptores conspirent, ut emant infra infimum. Ratio est, quia iustum pretium non debet pendere ab arbitrio unius, vel paucorum, sed ex communi estimatione, bona fide, & sine dolo. Atque adverte, iustum pretium non esse hic illud, quod fortè post conspirationem nascitur, hoc enim, cum ex iniusta conventionione surgat, iniustum etiam erit: sed illud, quod ante iniustam conspirationem sine furo, & fallacia currebat, vel currere poterat, quidquid dicat Caram. 2. sh. mor. n. 850.

7. Illud non damno: Possit eiusmodi Monopolium monopolio trudi, hoc est, ut donec vendentes vendunt pretio plus, quam rigoroso, emptores emant ex compallo minus, quam infimo, donec, inquam; nam cessantibus illis sive partim, sive ex toto, cessare & huiusmodi modo debent.

8. Quod si aliqui venditores conspirent in pretium, ita ut vendant, vel emant intra latitudinem pretij iustij, ut nimirum omnes vendant pretio rigoroso, & nemo infimo, vel emant infimo, nemo supra, non peccant contra iustitiam, seclusa vi vel fraude, quia iam servant pretium iustum: sicut enim sine iniustitia, vendere rigorosè ego particularis possum, sic & sine iniustitia, possumus simul.

9. Sed permaximè animadvertendum est, quòdnam tunc sit pretium iustum, id quod dicam n. 21. & innui n. 6.

10. Peccari, in hoc casu, contra charitatem docent non ignobiles Doctores, quos sequitur de Lugo tom. 2. de iust. d. 46. sect. 12. n. 175. Dege Caram. lib. 2. sh. mor. n. 845. & Molin. d. 345. & ratio præter leges graviter id inhibentes esse potest eadem, quam in simili mox dicam n. 15.

Monopolium ex emptione omnino mercium.

11. Si unus mercator, seu revenditor; aut pauci si bi sine vi vel fraude cõemant omnes merces certi generis, omne, v. g. frumentum, ut ipsi soli vendant etiam expectando tempus penuriz, & inopia, quo vendant carius, siquidem pretio iusto vendant, spectatis omnibus circumstantiis, ut mox num. 21. dicam, non peccant contra iustitiam commutativam, unde ad nullam restitutionem obligantur. Ita Molin. d. 345. fin. Less. lib. 2. c. 22. num. 151. aliique apud Bon. disp. 3. de contract. q. 2. p. 5. n. 4. contra Navar. Azor. aliòsque, putantes peccare contra iustitiam. Ratio est, quia iusto pretio emunt, iustòque ut supponimus, vendunt.

11

12. An

12. An peccent contra Charitatem, est omnino distinguendum. Vel enim loqui possumus de illo uno qui sine conventionem cum aliis, sibi dictas omnes merces emit; & hunc ne peccare quidem contra Charitatem, docent Mol. *ibid. concl. 2. de Lugo ibid. n. 178.* præscindendo semper à lege prohibente, vel à damno valde notabili Reip. Ratio esse potest, quia sibi providere quilibet in suis negotiationibus per suam diligentiam potest.

13. Vel possumus loqui de multis, qui simul conspirantes, simul emunt, ut carius vendant; & hi difficulter à peccato contra Charitatem excusantur, tum quia sic facilius induceretur penuria in Civitate contra bonum publicum, tum quia regulariter deinde (inducta iam penuria) carius quam fuisset pretium etiam infimum, ceteri vendunt.

14. Ad comprehensionem omnium mercium facit casus quem narrat Sylvester, *v. Empt. q. 17. accidisse Venetiis.* Mercator acceptas litteras ab Oriente de superventura penuria aromatum, laceravit, & abiecit: has deinde collegit alius Mercator, partes coniunxit, legitque. Tum magnam mercium copiam emendo, illum prævenit, lucrumque præripuit. Quæsitum fuit, an secundus Mercator iniuriam primo fecerit?

15. Affirmat Rebell. *p. 2. l. 9. q. 7. n. 9.* Negat ipse Sylv. cum quo sentit Laym. *l. 3. sect. 5. tr. 3. p. 1. c. 4. n. 4. c. 4. n. 4.* enim (ait Laym.) Mercator ille litteras laceratas in publicum abiecit, & veluti pro derelictis habuit, hoc ipso omnibus fragmentorum illorum potestatem, ac usum fecisse censetur, ut proinde quisque in suum commodum eis uti poterit, itaque recte sic resolvit Sylvester: Si quis litteras in publicum locum abiectas legat, solum, ut sciat, curiositas est, si ut sibi provideat, commodisque suis studeat, humana, non vitiosa prudentia est. Hæc Sylvester, & hæc Layman, apud quos sit huius doctrinæ auctoritas.

16. Ego enim non excusarem à dolo, & consequenter ab iniustitia illum, qui legeret litteras alterius, quas in iis circumstantiis invenit, ut certò moraliter iudicet non esse consilium derelictas, sed casu amissas, vel non bene consilias. Ratio est, quia tunc non militat ratio excusationis: tunc enim Dominus non censetur illarum litterarum usum liberum aliis dedisse. Si tu invenias chartam in qua sint alicuius scripta peccata ad confessionem, auctoritatemque noscas, illamne legere audebis?

17. Notat præterea *ibid.* Layman. Si iis litteris abiectis, aliquid occultum legat, cum peccare contra charitatem, imò, & contra iustitiam, si illud alteri manifestet: unde damnum iniustum alicui contingat, sicuti peccaret, qui ostenderet locum, ubi aliquis est, qui ipsum vel it occidere.

Monopolium ex remotione aliorum vendentium

18. Si quis vi, vel fraude impediat importantes merces in Civitatem, frumentum, v.g. ut ipse solus vendat maiori scilicet pretio, quod tamen descendisset, si illi non fuissent impediti, peccat contra iustitiam, & contrahit onus restitutionis, ut ex se patet.

19. Si verò quis impediat solum precibus, & suasio, non peccat contra iustitiam, modo vendat iusto pretio. Ita Bon. *loc. cit. num. 4.* quia non facit iniuriam, si nec facit iniuriam ex communi sententia, qui sine vi, vel fraude suadet Testatori, ne alicui legatum, vel hereditatem relinquat. Quod autem hic sit censendum iustum pretium, dicam *mox ansum.* 21. præterea, an hic peccet saltem contra charitatem, ex dictis colligi potest.

Monopolium ex inducente penuriam

20. Eadem ratione ex Bon. *ibid. n. 6.* excusari possunt ab iniustitia transferentes triticum, v.g. extra territorium, præscindendo à legibus id prohibentibus (quas non obligare sub mortali, nisi quando valde notabile damnum Territorio paritur, vel nisi quando alia prava circumstantia esset; inclinatur Reginaldus *l. 13. n. 41.* nec videtur

disentire Bon. de *ref. d. 1. q. 1. p. 1. num. 7. & 8.* sicut non possent domi illud occultare sic transferre, hoc est habere dominium seu rei, id est, de illa dispositione sine iniustitia possit, ut ei liber. Verum, hic etiam modo est pendendum, quodam sit iniustum pretium, modo peccetur contra charitatem modo iniustitiam, & 15. illud video eodem modo Monopolia esse per se iniqua, & ad iniustitiam valde vergentia: nam per se ita regulariter cavenda.

Pretium in Monopolio

21. Dixi *n. 6.* illud pretium esse iniustum, quod emittitur ab iniusta conventionem: Semper igitur ad hoc est, an pretium ideo crescat, quia vel ab uno, vel à multis coemptæ sunt, cum iniusta conventionem, nec: tunc enim semper erit iniustum. Præterea quod pretium postea carius determinabitur ab arbitrio solius venditoris, vel perinde ac si ab initio merces illam fuisset apud unum, clare iniustum est pretium. Ratio est, quia pretium debet taxari, vel frequentia temporum, ex abundantia, vel penuria rerum, ex necessitate earundem, & c. quæ cum nunc post illam tamen conventionem eadem sint, idem debet esse & pretium, verò carius.

22. Non est tamen cum privato quolibet, qui non consentit Monopolio, nec ex fraude, vel malo consilio dedit causam augmento pretii, sed cupulosè agendum, non possit recedere res suas pretio per malitiam auctoris, cum pretium auctum per iniustitiam iustum sit. Ita Reginaldus alique cit. à Bon. de *contr. d. 3. q. 1. num. 11.* contra Filliuc. & Rebell. Non inquam ita, quævis auctum sit per aliorum fraudes, ut tamen non meas, ad quas, cum ego non conspirarem, illas earum effectum pretii aucti tollere non obligat, ut contra obligantur, qui iniuste illas posuerunt: Et sane, si per hoc tracinia frumentum, v.g. fuisset distractum, unde de pretium auctum fuisset, quis condemnaret venditorem hoc aucto pretio? Ut item, si nescirem illum iniustitiam spiritum, & bona fide pretio illo iam communi vendiderem, quis nā ad restitutionem me obligaret? nec igitur sciam, cum scientia ad iustitiam, vel iniustitiam pretii nihil addat omnino.

CAPUT VIII.

De eadem quarta Radice Restitutionis ex contractu particulari Mutui.

§ 1. Quid sit Mutuum.

1. Mutuum sic dictum, quia de meo tuū sit, est traditio rei consistentis in pondere, numero, & mensura, spe recuperandi statuto tempore tantum in genere suo. Ita Mol. Less. Bon. mox citandi, alique passim.

2. Dicitur primo. (Traditio) quia Mutuum non potest dici meri consensu, ut venditio; sed requiritur ipsa traditio, per quam transfertur rei mutuatæ dominium in mutuatarium, quod non facit commodatum, neque ex tura sua depositum, nam propterea, si, quod mutuatarius fructificet, vel preat, mutuatario fructificat, peritque.

3. Dicitur secundò (rei consistentis in pondere, & c.) explicentur tres species mutui. In pondere, ut cum mutuator massā argenti. In numero, ut pecunia. In mensura, ut vinum, triticum, lac, & similia, quæ in lute. l. 1. ff. de mutuo peratur, dicuntur recipere functionem, id est, ut una fungatur officio, vel vice alterius, ut unum vinum pro alio, & c. Vide Angel. *v. fura*, n. 36. Navar. in *Ala. cap. 13. n. 21.*

4. Dicitur tertio (cum spe, & c.) ad differentiationem conditionis, venditionis, & c.

9. Dicitur quarto (statuto tempore) non enim